

Synpunkter på svenska regeringens svar den 3 september 2010 på Europeiska kommissionens frågor om licensjakt på varg

Kommissionens ärendenr: 928/10/ENVI
Miljödepartementets ärendenr: M2010/3062/R

Europeiska kommissionen begärde sommaren 2010 att Sveriges regering skulle svara på ett antal frågor med anledning av det klagomål som Naturskyddsföreningen, WWF Sverige, Rovdjursföreningen och Djurskyddet Sverige (nedan refererat till som ”de anmälade organisationerna”) lämnat till kommissionen den 4 mars 2010. Klagomålet rör huvudsakligen den svenska licensjakten på varg. Regeringen lämnade ett svar den 3 september 2010 (nedan ”regeringens svar”).¹

Kommissionen har berett de anmälade organisationerna tillfälle att lämna synpunkter på regeringens svar. Efter inledningen håller sig kommentarerna till kommissionens rubriker och frågor (fet kursiv).

Inledande anmärkningar

Regeringens svar på kommissionens frågor inleds med en längre redogörelse för historiken bakom den förda rovdjurspolitiken, innehållet i den senaste propositionen och Naturvårdsverkets beslut. Därefter bemöter regeringen kommissionens frågor.

De anmälade organisationerna finner att regeringen inte på någon punkt lyckas tillbakavisa den kritik som de anfört i sitt klagomål, och att regeringen direkt undviker och i några fall till och med underlåter att svara på kommissionens frågor, inte minst när det gäller de efterfrågade vetenskapliga underlagen.

De anmälade organisationerna vill vidare förmedla en utomordentligt stark oro inför en upprepning av fjolårets destruktiva licensjakt på varg den kommande vintern. Regeringen uppger i sitt svar till kommissionen den 3 september att något beslut om licensjakt inte tagits. Vi vill hävda att det är en sanning med modifikation. Statsminister Fredrik Reinfeldt och flera politiker i ledande ställning har utlovat licensjakt under den kommande vintern 2010/11. En sådan kommer i så fall att ske utan något aktuellt underlag om vargstammens individantal och bevarandestatus, eftersom något tillförlitligt inventeringsmaterial inte går att få fram förrän snöfall gör det möjligt att spåra i fält. Ett preliminärt sådant underlag kan föreligga tidigast våren 2011.

Nedan anges i punktform några av de allvarligaste invändningarna mot den svenska rovdjurspolitiken som kvarstår eller har förstärkts sedan klagomålet lämnades in:

- **Påverkan på vargpopulationen.** Den svenska licensjakten under januari 2010 förvärrade hotbilden för vargpopulationen. Det minskade individantalet innebar bland annat en ännu

¹ Miljödepartementet, ”Svar på begäran om uppgifter gällande vargar i Sverige med anledning av klagomål avseende tillämpningen i Sverige av direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter”, 3 september 2010, ärendenr M2010/3062/R.

smalare genetisk bas, att ytterligare inavel ackumuleras snabbare samt att eventuellt flyttade och invandrade vargar får svårare att hitta lämpliga partners. Att flera föräldradjur sköts accentuerade problemet. Ett mindre individantal ökar riskerna för att slumpartade händelser som sjukdomar kan få avgörande konsekvenser för populationen som helhet.

- **Bristande proportionalitet.** Förutom att licensjakten i sig måste anses innebära ett åsidosättande av reglerna i art- och habitatdirektivet, måste riksdagsbeslutet om att inte vargen får etablera sig i renskötselområdet brista i proportionalitet, eftersom området upptar över hälften av landets yta. Detsamma gäller Naturvårdsverkets beslut om licensjakt på 27 vargar i januari 2010. Den skada som åsamkas vargstammen var inte proportionell, jämfört med den osäkra effekt jakten har på åtgärdens syfte – att förbättra allmänhetens acceptans.²
- **Acceptansen förefaller inte ha förbättrats.** Det ökade antalet polisanmälda fall av illegal jakt på varg tyder på att licensjakten inte fått det resultat som åsyftades.³ Troligen verkade jakten snarare eroderande på skyddets status. De negativa följderna av beslutet för vargens bevarandestatus var således för omfattande och de positiva effekterna på acceptansen för små. Avsteget från direktivets huvudregel var därför alltför stort i ljuset av syftet att bevara hotade arter.
- **Undantaget i Artikel 16.1e) är inte tillämpligt för beståndsbegränsande jakt.** De anmälade organisationerna vidhåller den bestämda uppfattningen att beståndsbegränsande jakt på en population som inte uppnått gynnsam bevarandestatus inte är förenlig med direktivets skydd av arter i bilaga IV. Vi menar att beslutet om licensjakt grundades felaktigt på Art- och habitatdirektivets artikel 16.1e), eftersom beslutet inte rörde ”insamling och förvaring” och syftade till att begränsa populationens tillväxt innan den uppnått gynnsam bevarandestatus. Beslutet uppfyllde inte heller kraven på restriktivitet, selektivitet och strängt kontrollerade former. Det fanns dessutom bättre alternativa lösningar för det eftersträvade syftet att öka acceptansen för varg.
- **I begränsad omfattning.** I EU-domstolens avgörande C-344/03 ansågs en procent av den totala mortalitetsgraden av den aktuella populationen utgöra ett ”litet antal” i fågeldirektivets mening.⁴ Avgörandet bör vara riktmärke även för tolkningen av ”begränsad omfattning” i art- och habitatdirektivet. Licensjakten på 27 vargar i januari 2010 motsvarade 13-15 procent av den svenska vargstammen.
- **Syfte och annan lämplig lösning.** Alternativa lösningar som kunnat nå det eftersträvade syftet att öka acceptansen för varg var en av de aspekter som inte utretts tillfredsställande inför beslutet. Som anförts i klagomålet saknas det vetenskaplig grund för att licensjakt skulle ha förutsättningar att förbättra acceptansen, liksom att förbättrad acceptans är en förutsättning för en gynnsam bevarandestatus för den svenska vargstammen.
- **Omsorgsprincipen.** Naturvårdsverkets beslut om licensjakt stred mot den EU-rättsliga principen om myndigheters utredningsskyldighet (omsorgsprincipen), så som den vid ett flertal tillfällen kommit till uttryck i EU-domstolens avgöranden. Avgörande i juridisk mening är om det fanns underlag vid själva beslutstidpunkten.⁵

² Generaladvokat Kokott uttalar stöd för att proportionalitetsprincipen är relevant i bedömning av åtgärder som faller under art- och habitatdirektivet i förslag till avgörande i Mål C-508/04, Kommissionen mot Österrike, föredraget den 11 januari 2007 (punkt 41). Stöd för att proportionalitetsprincipen är tillämplig vid bedömningar om undantag från förbuden i Art- och habitatdirektivet finns även i Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores, July 2008, sidan 30.

³ Uppgifter från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) visade på 13 anmälda fall av illegal jakt på varg första halvåret 2010 enligt uppgifter ibland Dagens Nyheter och Aftonbladet 28 augusti 2010. Det är fler fall än hela året innan licensjakten.

⁴ Mål nr C-344/03, Kommissionen mot Finland den 15 December 2005 om vårjakt på sjöfågel (punkt 47-59)

⁵ Mål nr C-239/04, Kommissionen mot Portugal den 26 oktober 2006 Ärendet gällde dragningen av en motorväg som påverkade ett skyddat område. I målet uttalade EU-domstolen att ”It is at the time of ad-

1. Beslut som nyligen fattats gällande vargen i Sverige

1.1 Var Naturvårdsverkets beslut den 17 december 2009 om licensjakt på varg överklagbart? Om ja, av vem och på vilka grunder?

Regeringen hävdar att beslutet var överklagbart och hänvisar till de svenska reglerna om överklagande i förvaltningslagen (1986:223). Regeringen uppger att sju parter överklagat beslutet och att samtliga avvisades som icke behöriga. Slutligen deklarerar regeringen att man enligt den proposition som låg till grund för Naturvårdsverkets beslut (prop. 2008/09:210) gjort bedömningen att Naturvårdsverket bör ges rätt att överklaga de beslut som enligt den nya beslutsordningen tas av länsstyrelserna.

Tre saker bör noteras i regeringens svar i denna del. För det första har regeringen valt att ge ett formalistiskt svar på frågan. Man hänvisar till reglerna om förvaltningsbesluts överklagbarhet i förvaltningslagen utan att redogöra för hur reglerna tillämpas i förevarande fall. Därigenom undviker regeringen att svara på om det egentligen finns någon person, fysisk eller juridisk, som *de facto* kunde överklaga Naturvårdsverkets beslut om vargjakt. *De anmälade organisationerna önskar att kommissionen i den följande skriftväxlingen ber Sverige att närmare redogöra för vem som skulle kunna överklaga ett beslut utan att avvisas, för klarhetens skull – markägare, organisationer eller myndigheter.*

De anmälade organisationerna vidhåller att det inte är möjligt att få till stånd en prövning i nationella domstolar om beslut att utfärda jakt, något som framgår tydligt i regeringens proposition, där det uppges att ”Även möjligheten för olika organisationer att överklaga [jakt-] beslut har övervägts. Regeringen anser dock att det är tillräckligt om Naturvårdsverket bevakar de allmänna intressena i frågor som rör rovdjursförvaltning och därmed ges möjlighet att överklaga länsstyrelsernas beslut”.⁶

För det andra medger regeringen att de sju överklaganden som inkommit avvisats av Förvaltningsrättens i ett avgörande i maj 2010 (mål nr 20556-10, bilaga 1), vilket måste betraktas som ett medgivande av vad de anmälade organisationerna anfört i klagomålet under punkt 13.2 om att de svenska processuella reglerna inte gjorde det möjligt att få till stånd en prövning av licensjaksbeslutet.

För det tredje pekar regeringen på att man proposition (2008/09:210) gjort bedömningen att det vore lämpligt att låta Naturvårdsverket få rätt att överklaga länsstyrelsernas jaktbeslut. Någon sådan prövningsmöjlighet för Naturvårdsverket har dock aldrig införts i den svenska jaktlagstiftningen. Dessutom skulle en sådan överklaganderätt för Naturvårdsverket inte läka bristerna i lagstiftningen av flera skäl. Problemet med att tillgång till juridiska medel saknas för allmänheten och miljöorganisationerna skulle kvarstå. Vidare är det tveksamt om verket kan nå framgång i överklaganden så länge dessa håller sig inom dessa gränserna för verkets egna rambeslut. Slutligen har verket – även efter delegation till länsstyrelserna – kvar egna befogenheter att fatta beslut om licens- och skydds jakt, som ingen kan överklaga.

De svenska överklaganderegler kan jämföras med Finlands regler. De senaste åren har de finska naturvårdsorganisationernas besvärsmätt stärkts och utvidgats. Bakgrunden till detta är att miljöskyddet är grundlagsfäst och att det skett en anpassning till Århuskonventionen, EG-rätt och internationell rättsutveckling. Vägledande avgöranden står att finna i de finska domstolsav-

option of the decision authorising implementation of the project that there must be no reasonable scientific doubt remaining as to the absence of adverse effects on the integrity of the site in question” (punkt 24).

⁶ Proposition 2008/09:210, sid 54

görandena HDF 2004:76 och HDF 2007:74. Det senare exemplet har ett särskilt intresse då två regionala naturvårdsorganisationer tillerkänns besvärsmot mot ett beslut där jord- och skogsbruksministeriet beviljat skydds jakt på en varg.⁷

Den svenska Förvaltningsrättens avgörande från i maj 2010 ger en bra bild av hur de svenska reglerna om överklagande fungerar när det gäller beslut om jakt på varg. Markägare kan inte överklaga, eftersom licensjaksbeslut är positiva beslut i den meningen att de utvidgar jakträtigheterna på de marker licensjakten omfattar. Endast beslut som går en person emot kan överklagas enligt svensk rätt (förvaltningslagen 22 §). När det gäller miljöorganisationer saknas helt lagstöd för överklagande. Miljöorganisationerna hamnar utanför förvaltningslagens sakägarebegrepp när det gäller licensjaksbeslut, eftersom sådana beslut varken berör miljöorganisationernas rättsställning eller utgör ett sådant intresse som på något sätt erkänts av rättsordningen. Högsta Domstolen fastställde i ett beslut i december 2004 att miljöorganisationers rätt att överklaga kan beskrivas som ”endast en begränsad talerätt, preciserad till vissa typer av mål och ärenden” (mål nr Ö 1766-04, bilaga 2). Miljöorganisationerna har klagorätt endast i de fall detta klart framgår av den lag som beslutet grundas på (såvida inte organisationen är berörd i egen skap av markägare).

Slutsats: Regeringen har inte visat att någon kunde ha överklagat Naturvårdsverkets beslut om licensjakt i december 2009. Beslutet var inte möjligt att överklaga för vare sig miljöorganisationer eller annan, vilket innebär ett avsteg från såväl Århuskonventionens artikel 9 som gemenskapsrättens effektivitetsprincip så som utvecklats av de anmälade organisationerna i klagomålet under punkt 13.2. Regeringen har inte uttalat någon avsikt att vidta rättelse, utan hänvisar endast till tidigare icke förpliktigande uttalanden om att låta den myndighet som själv har rätt att utfärda jaktbeslut överpröva de rättskraftiga regionala myndighetsbesluten. Naturvårdsverket utgör till yttermera visso en del av regeringskansliet, och representerar som en del av rikets exekutiva makt inte den del av samhället som har sämst tillgång till rättsliga medel.

En godtagbar lösning vore att tillerkänna miljöorganisationer rätt att överklaga beslut enligt jaktlagstiftningen, åtminstone när det gäller jakt på skyddade arter.

2. Bevarandestatus

2.1 Anser Sverige att bevarandestatusen för den svenska vargpopulationen var gynnsam innan licensjakten i början av år 2010? Om ja, på vilka grunder? Vänligen ange lämplig (vetenskaplig) dokumentering för Sveriges åsikt.

Regeringen uppger att vargstammens tillväxt i genomsnitt varit 15 procent per år och redogör för populationens framväxt från två invandrande vargar på 1980-talet. Man hänvisar till EU-domstolens avgörande C-342/05 och kommissionens riktlinjer, och menar att en rovdjursart inte behöver ha uppnått gynnsam bevarandestatus för att undantag med stöd av artikel 16.1 i art- och habitatdirektivet ska kunna medges.

2.1.1 Om den svenska vargstammens bevarandestatus

Det är anmärkningsvärt att regeringen inte svarar på frågan om gynnsam bevarandestatus uppnåtts och inte tillhandahåller något vetenskaplig dokumentation av vargstammens bevarandestatus.

⁷ Darpö J, *Biological Diversity and the Public Interest*, De Lege 2009, sidan 234 (Bilaga 7 till klagomålet).

På flera andra ställen i regeringens skrivelse medges emellertid att vargstammen inte uppnått gynnsam bevarandestatus, bland annat i en skrivning om en utredning på sidan 4 och i en framställning om behovet av åtgärder mot vargstammens genetiska problem och ökad tolerans på sidan 8.⁸

Även om olika tolkningar av gynnsam bevarandestatus förekommer, så har regeringen själv i proposition 2008/09:10 angivit att bevarandestatusen bör bedömas utifrån de ”Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores” som LCIE utarbetat och kommissionen rekommenderat som ”best practice”. En avstämning mot dessa kriterier leder oundvikligen till att vargen inte hade gynnsam bevarandestatus vid tidpunkten för Naturvårdsverkets beslut om licensjakt i december 2009.

Eftersom det förekommer olika tolkningar av gynnsam bevarandestatus, beskriver vi i en bilaga till denna skrivelse (Bilaga 2) hur vargens bevarandestatus kan bedömas utifrån tre olika tolkningar:

- De anmälande organisationernas tolkning, som tar sin utgångspunkt i direktivets definition av begreppet, och baseras på gedigna vetenskapliga rekommendationer.
- Den svenska ArtDatabankens tolkning, som tar sin utgångspunkt i EU-kommissionens riktlinjer för rapportering enligt direktivets Artikel 17 (EU-kommissionen 2006).
- LCIE:s tolkning i ovan nämnda Guidelines.

För tydlighets skull vill vi redan här understryka att oavsett vilken av dessa tolkningar man föredrar så leder det till slutsatsen att vargstammen inte hade gynnsam bevarandestatus i början av 2010, utan tvärtom befinner sig långt därifrån av flera skäl. Vi vill också understryka att *gemensamt* för dessa olika tolkningar är att inte bara en populations inavelsnivå utan även populationens storlek och utbredning har betydelse för bedömningen av bevarandestatus.

Detta har inte bara betydelse för frågan om den svenska vargstammen uppnått gynnsam bevarandestatus, utan också avgörande betydelse för bedömningen av hur den genomförda licensjakten påverkade vargstammens bevarandestatus.

Se vidare Bilaga 2, där de anmälande organisationerna utvecklat innebörden av dessa tre olika tolkningar och gjort en avstämning mot de faktiska förhållandena (grundade på vetenskapliga data) för den svenska vargstammen. Syftet är att tydligt visa hur bevarandestatusen för den svenska vargstammen ser ut i dag och vilka parametrar som påverkar denna. Genomgången har även betydelse för hur jakten påverkade bevarandestatusen i vargstammen.

2.1.2 Sverige har missuppfattat innebörden av gynnsam bevarandestatus

Vi vill också kommentera Sveriges påstående att en förbättring av den genetiska statusen är mer angelägen än en fortsatt tillväxt. Vi menar att det är ett missförstånd att det skulle finnas ett motsatsförhållande dem emellan. Tvärtom motverkar ökad tillväxt den genetiska utarmningen i populationen, såväl med som utan inplantering.⁹

⁸ Utdrag ur regeringens svar den 3 september 2010; ”utredaren ska... analysera förutsättningarna för vargstammens utveckling (...) mot en (...) gynnsam bevarandestatus (sid 4); ”Det största hindret i dag för att nå gynnsam bevarandestatus för den skandinaviska vargstammen är stammens genetiska problem” (sid 8); ”En ökad tolerans av vargens närvaro i lokalsamhället är nödvändig för att uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus”(sid 8). ”Den ogynnsamma bevarandestatusen hos den skandinaviska vargstammen” (sid 9).

⁹ ”Beräkningarna visar att inavelsgraden i populationen ökar mer per generation ju mindre den maximala populationen är”. Per Forslund, institutionen för ekologi, Sveriges Lantbruksuniversitet. Delredovisning

Sverige uppger på sidorna 6 och 8 i svaret på kommissionens frågor att vargstammen har en stark tillväxt, samt att det största hindret för att vargstammen ska nå gynnsam bevarandestatus är stammens genetiska problem. Det uppges också att ”för att nå gynnsam bevarandestatus är en förbättring av stammens genetiska status mer angelägen än en fortsatt tillväxt på en smal genetisk bas”.

De anmälade organisationerna vill erinra om att tillväxten inte kan karaktäriseras som stark, utan varierar starkt och slumpmässigt mellan åren, som vi beskrivit i kompletteringen till klagomålet. En inavelssänkning är inte den enda parameter som ska uppfyllas för att nå gynnsam bevarandestatus. Även om en förbättring av den genetiska statusen är högst angelägen, så är det inte *det enda* som behövs för att nå en gynnsam bevarandestatus, eftersom gynnsam bevarandestatus inte kan reduceras till enbart en fråga om minskad inavel. För att få en gynnsam bevarandestatus måste populationen även få växa till en storlek som gör den mindre sårbar för oförutsedda miljöförändringar. Detta är kopplat till betydelsen av populationens storlek för bibehållandet av genetisk variation, vilket är ytterligare en genetisk parameter, utöver en låg inavelsnivå, som måste vara gynnsam för att uppfylla gynnsam bevarandestatus.¹⁰

Det finns dessutom inget motsatsförhållande mellan behovet av genetiskt inflöde och fortsatt tillväxt, tvärtom leder en kombination av de två till en stabilare förbättring av den genetiska statusen för vargstammen. Desto mindre populationen är desto större behov av genetiskt inflöde.¹¹

Därtill kommer kravet på en gynnsam utbredning och kontakt med andra populationer med mera som vi utvecklat i klagomålet.

2.2 Hur påverkade licensjakten vargpopulationen? Vänligen ge lämplig (vetenskaplig) dokumentering för Sveriges åsikt.

Regeringen anför i sitt svar (sid 9) att licensjakten inte förvärrade vargens ogynnsamma bevarandestatus och att återställandet av en gynnsam bevarandestatus inte förhindrades. Det enda argument man anför till stöd för detta är de aviserade framtida planerna på att flytta eller inplantera utländska vargar någon gång i framtiden. Sverige uppger även (sid 6) att: ”Jaktresultatet och årets inventering visar att jakten har fallit väl ut från såväl demografisk som genetisk synpunkt”.

De anmälade organisationerna konstaterar att regeringen undviker att bedöma hur populationen påverkades. Regeringen underlåter även att ta ställning till om vargstammens bevarandestatus var bättre eller sämre efter jakten. Sverige har heller inte presenterat något vetenskapligt underlag med analyser av hur vargpopulationen påverkades av jakten annat än DNA-analyser av genetiskt ursprung samt demografisk fördelning av skjutna djur. Kommissionens synpunkt om att inavelskoefficienten sannolikt påverkades negativt motsägs inte, och inte heller att vargens naturliga utbredningsområde minskats genom den vargpolitik Sverige för i renskötselområdet. Dessa slutsatser får tillsvidare anses ostridiga.

av uppdrag rörande rovdjursförvaltningen (dnr 235-3697-10); frågorna 1-4 till Leverantör 2, sid 8 (Bilaga 3). Se även Laikre & Ryman 2010 (Bilaga 4).

¹⁰ Laikre, L & Ryman, N. 2010. Delredovisning av uppdrag rörande genetiska aspekter på den svenska vargstammens situation och flytt av vargar (Bilaga 4).

¹¹ Laikre & Ryman 2009, sidan 68 (Bilaga 5); Laikre & Ryman 2010, sidan 7 fig 2 (Bilaga 4); Forslund 2010, sidan 8 fig 4 (Bilaga 3).

2.2.1 Licensjaktens påverkan

Vi menar att jakten försämrade och fördröjde stammens möjligheter att uppnå gynnsam bevarandestatus och att undantaget hade en skadlig effekt på populationen. Därmed kan de krav som EU-domstolen funnit i punkt 29 i Mål C 342/05 inte anses vara uppfyllda.

Vargstammens framtida utveckling i landet är mycket osäker av flera skäl. En bidragande orsak till osäkerheten är frågan om – och i så fall när – den flyttning eller inplantering av utländska vargar som regeringen hänvisar till kan ske. Som kommer att beröras nedan finns det flera allvarliga omständigheter som tyder på att regeringen underskattat komplikationerna med att föra in främmande vargar till Sverige. Dessutom hindrar den nuvarande politiken i renskötselområdet den kontinuerliga invandring som behövs för att åstadkomma och vidmakthålla en gynnsam bevarandestatus, oavsett hur flyttprogrammet utfaller, vilket Forslunds (2010) samt Laikre & Ryman (2010) beräkningar visar.

2.2.1.1 Påverkan på vargstammens bevarandestatus

Regeringen bifogar inte någon vetenskaplig bedömning av hur inavelskoefficienten påverkats av licensjakten 2010. Det finns inte heller någon beräkning av hur mycket den redan låga genetiska variationen i stammen minskat pga jakten, eller i vilken utsträckning gener från den omkring 1990 invandrade varghannen i Jämtland¹² gått förlorade ur populationen genom jakten.

De anmälande organisationerna anser, med stöd av vedertaget populationsgenetiskt vetande, att licensjakten har påverkat vargpopulationen negativt på flera sätt:

- a) Jakten har hindrat populationen från att närma sig den populationsstorlek som behövs för att stammen ska kunna ha en gynnsam bevarandestatus. Att hindra stammen från att växa var också jaktens huvudsyfte.
- b) Jakten har påskyndat förlusten av genetisk variation från den redan starkt genetiskt utarmade populationen. Ökad mortalitet innebär alltid att genetisk variation förloras snabbare. Detta innebär att vargstammen efter jakten är ännu mer genetiskt utarmad än den skulle varit utan jakt.
- c) Genom att hålla populationen liten har jakten bidragit till att ytterligare inavel ackumuleras snabbare än annars skulle ha skett.
- d) Genom att hålla populationen liten har jakten bidragit till att minska den redan låga sannolikheten att vargar etablerar revir i de nordliga delar av landet där de har störst chans att träffa på migrerande vargar från Finland, något som skulle ha kunnat öka konnektiviteten och underlättat genutbyte med andra populationer österut.
- e) Jakten ingick som ett led i en politik som syftar till att hålla vargstammen isolerad i mellersta Skandinavien, vilket innebär att den hindras från att kunna nå en gynnsam utbredning.
- f) Under något år efter jakten kommer vargstammens tillväxt även att bromsas något av det faktum att flera föräldradjur sköts vid jakten.

2.2.1.2 Flyttprogrammets relevans

Sverige hävdar (sid 8) att: ”Mot denna bakgrund är det tydligt att införlivandet av genetiskt friska vargar är den viktigaste åtgärden för att rädda den skandinaviska vargstammen”.

¹² Den enda varg som invandrade sedan stammen etablerades av två djur omkring 1980, innan 2007.

De anmälade organisationerna menar att även om det är viktigt med genetiskt inflöde, så är de tänkta åtgärderna inte tillräckliga och planerat tillförande av nya individer ingen hållbar förändring för att hålla vargstammen liten och isolerad. En bättre politik vore att avstå från licensjakt och låta vargstammen växa genom att sätta ett nytt etappmål på 30-40 föryngringar, samt att ompröva vargpolitiken i det omfattande renskötselområdet.

Den tilltänkta tillförseln av ”högst 20 vargar med östligt ursprung inom fem år” är inte tillräcklig för att lösa de allvarliga genetiska problemen i vargstammen. Utformningen ”högst” 20 vargar innebär dessutom att man håller öppet för att det kan bli väldigt få eller inga vargar alls som tillförs. Vi saknar en minimisiffra och ett mål för vilken inavelsnivå man ska komma ner till.

2.2.1.3 Demografiska och sociala aspekter

Nio (9) av totalt 28 skjutna djur under licensjakten 2010 var alfadjur, vilket är en tredjedel av de fällda djuren. Naturvårdsverket anger på sin webbplats att ”Det tycks vara en överrepresentation av föräldradjur bland de fällda djuren”¹³. Detta är inte ett önskvärt utfall från demografisk synpunkt.

Under licensjakten 2010 sköts ett föräldrapar i Amungenreviret där årsungarna var 7-8 månader gamla, vilket kunnat undvikas om man hade maximerat jakten till en varg i reviret. Efter vad som framgår av den uppföljningsrapport som länsstyrelsen Gävleborg lämnat den 10 september 2010, är det oklart vad som hänt med valparna, eftersom de inte radiomärktes. Länsstyrelsen Gävleborg menar att den osäkerhet som råder kring valparnas öde beror på att dokumentationen genom endast spårningsarbete inte blivit tillfredsställande.¹⁴ Från att det ursprungligen sannolikt var fyra ungvargar i reviret när föräldrarna sköts kan man idag endast spåra en ensam varg som *möjligen* kan vara en av dessa valpar. Den sista spårningen där *tre* vargar konstaterats vara tillsammans är från den 10 februari. De två övriga djur som spårats i reviret sedan den 8 mars är ett *nytt* revirmarkerande par som tagit över reviret då det blev ”ledigt” (Länsstyrelsen Gävleborg 2010), efter det att alfaparet sköts.

Vad gäller vargstammens numerär efter jakten (antal föryngringar våren 2010) kan detta inte fastställas förrän under förhållanden med spårnö kommande vinter 2010-2011. Inventeringssäsongen börjar i oktober och sista datum för inrapportering av observationer är 31 mars varje år. Därefter ska resultaten bearbetas och sammanställas. En preliminär rapport brukar komma i juni (alltså ett år efter vargföryngringarna skett). En uppskattning av hela vargstammens numerär baseras sedan på antalet föryngringar, alternativt på antalet individer i familjegrupper och par.

Den prognos som gjordes av Viltskadecenter i juni på mellan 19 och 26 föryngringar för 2010 är ännu så länge osäker. Sedan man började göra prognoser har det faktiska resultatet de flesta år hamnat i den nedre regionen av prognosticerade intervall, enligt Åke Aronsson, som ansvarar för inventeringarna på Viltskadecenter. Så här tidigt på säsongen finns 12 bekräftade eller sannolika föryngringar. Antal konstaterade föryngringar följs löpande och uppdaterade rapporter över bekräftade föryngringar görs med jämna intervall. Inventeringarna är dock starkt beroende av snötillgången.¹⁵

Något nytt tillförlitligt bedömningsunderlag om det totala antalet vargar i Sverige kommer alltså inte att föreligga inför den kommande licensjakten vintern 2010/11. Ett preliminärt sådant

¹³ www.naturvardsverket.se/sv/Arbete-med-naturvard/Nyheter/Preliminara-resultat-om-vargjakten/

¹⁴ Länsstyrelsen Gävleborg, 2010. Redovisning av spårningsarbete efter varg i reviret Amungen 2010, 218-5219-10 (Bilaga 11)

¹⁵ Åke Aronsson, personlig kommunikation 2010.

underlag kan föreligga tidigast våren 2011.¹⁶ Samtidigt är ett uppdaterat underlag om vargstammens status av central betydelse för att kunna bedöma förutsättningarna för en kommande licensjakt. Det bör understrykas att det gäller även om jakten bara bedöms utifrån att stammen ska hållas på en nivå som inte överstiger 210 djur, och inte stäms av mot förutsättningarna att uppnå gynnsam bevarandestatus.

All jakt på revirhävdande djur skapar oreda i den sociala strukturen i flockarna och riskerar att försvåra inventeringsarbetet. Om en andra licensjakt på varg tar vid i januari 2011 kommer jakten att ske parallellt med en viktig fas i inventeringsarbetet, som bland annat innefattar att följa upp licensjakten 2010 och dess påverkan på populationen. I januari har som sagts ovan inventeringsarbetet precis kommit igång på allvar, eftersom goda snöförhållanden brukar finnas först då. Inventeringen tar lång tid.

Även effekter på den sociala strukturen och organisationen i vargstammen är av intresse, eftersom vargar är utpräglat sociala djur, vilket har betydelse för såväl reproduktion och beteende som för jaktförmåga och predationsmönster. Enligt länsstyrelsens personal i Värmland verkar det som om årssvalpar i revir där vuxna djur sköts under licensjakten har ändrat beteende och blivit mer oskygga. Detta kan bero på att årssvalparna blivit ivägkörda från reviret på grund av att ny vuxen varg ersatt den som skjutits. Det ändrade beteendet har resulterat i skyddsjakt.¹⁷

Forskare i USA och Kanada som studerat beteenden och familjestrukturer hos vargarna i två strikt skyddade reservat och jämfört dessa med vargarna som lever i marker där jakt är tillåten, hävdar att jagade vargar inte beter sig som vargarna i områden där de är fredade. Hög dödlighet leder till att djurens sociala liv förändras väsentligt. Flockens traditioner förs inte vidare och ungdjuren blir sämre jägare. Deras slutsats blir att en vargstam är mer än bara antalet djur i populationen.¹⁸

Även Gordon Haber, vargforskare i Alaska, anser att mer tyngd måste läggas vid de kvalitativa aspekterna av vargbiologi istället för enbart på de numerära och menar att man inte kan sätta likhetstecken mellan årliga tillskott och det antal vargar som tas bort genom jakt. Hur man bedömer jaktuttag måste baseras på vargars sociala organisation och naturliga beteendemönster.¹⁹

Kommissionen bör be regeringen presentera bättre dokumentation av hur vargstammen påverkades.

2.3 Kan argumenteringen i punkt 29 i domen i mål C342/05 tillämpas gällande licensjakten i Sverige? Om ja, på vilka grunder? Vänligen ge lämplig vetenskaplig dokumentering för Sveriges åsikt.

För att öka den genetiska bredden i stammen menar regeringen att det är nödvändigt att införliva genetiskt friska vargar, vilket i sin tur kräver att lokalsamhället accepterar förekomsten av varg. Licensjakten var det medel som skulle åstadkomma denna acceptans. Regeringen hävdar att man i framtiden har planer på att stärka vargstammens genetiska hälsa och menar därför att den licensjakt som skedde i januari inte förvärrade vargstammens ogynnsamma bevarandestatus för vargen och inte heller förhindrade återställandet av densamma.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Nya Wermlandstidningen 100927.

¹⁸ Dagens Nyheter 100629

¹⁹ Haber Gordon C. 1996. Biological, Conservation, and Ethical Implications of Exploiting and Controlling Wolves Conservation Biology Vol. 10, No. 4 (Aug., 1996), pp. 1068-1081.

De anmälade organisationerna anser att regeringen bortser i sitt svar från den avgörande skillnaden mellan den svenska licensjakten på och den finska jakt som var föremål för EU-domstolens uttalande i punkt 29, var att den finska jakten hade skadeförebyggande syfte och grundades på en helt annan undantagsbestämmelse i art- och habitatdirektivet.

Regeringen bortser också från att kommissionen i sitt meddelande om lodjursjakten i Lettland framhöll att "The derogation under Article 16 (1) e of the Habitats Directive will only apply as long as the Management Plan is duly implemented and as long as the conservation status of Eurasian lynx *remains favourable*" (vår kursivering).

2.3.1 Är licensjakten och flyttningsåtgärderna två beståndsdelar i samma politik?

De anmälade organisationerna vill fästa uppmärksamhet på att regeringens förespeglar att det finns en rationell följd i regeringens politik – från vargstammens problem via licensjakt, acceptans och flyttningsåtgärder till en gynnsam bevarandestatus – där varje steg är nödvändigt och vetenskapligt motiverat. I själva verket finns det allvarliga svagheter i flera led.

Regeringens framställning bygger för det första på att licensjakten i januari 2010 och en framtida förstärkning av vargstammen med upp till 20 genetiskt friska individer är beståndsdelar i en odelbar rovdjurspolitik. Men snart har ett år förlöpt efter beslutet om licensjakt, och fortfarande existerar inte några fasta planer på hur förstärkningen ska ske. Det finns nu en översikt över ungefär vilka delar av landet som kan komma ifråga för inflyttning²⁰ (Bilaga 6) och en nyligen remitterad förteckning över olika metoder för förstärkning (Bilaga 7).²¹ Rapporterna visar att planeringen ännu är i sin linda. Eftersom det saknas såväl konkreta planer som vetenskapliga underlag för flyttningsåtgärderna, måste man dra slutsatsen att åtgärderna måste kunna bedömas var för sig. De positiva effekter regeringen påstår sig vilja uppnå genom licensjakten torde dessutom – i den mån det överhuvudtaget fanns något samband mellan ökad acceptans för inplantering och jakten – klinga av om det blir för stor tidsutdräkt mellan jakt och inplantering. Åtgärderna framstår helt enkelt inte som delar av samma politik.

Regeringen försöker för det andra få det att framstå som om man stod inför ett ovillkorligt val mellan en växande vargstam och genetisk hälsa. Men de anmälade organisationerna vill understryka att en annorlunda utformning av politiken mycket väl kunnat kombinera en ökad tillväxt i vargstammen med åtgärder för en minskad grad av inavel. Som vi framfört under avsnittet om gynnsam bevarandestatus är det felaktigt att det skulle finnas ett motsatsförhållande mellan tillväxt i vargstammen och behovet av genetisk förstärkning – en kombination av tillväxt och genetiskt inflöde leder till en stabilare förbättring av den genetiska statusen för vargstammen (Laikre & Ryman 2010, Forslund 2010). Vi har också pekat på en mängd olika alternativa lösningar i vårt klagomål.

2.3.2 Kan EU-domstolens yttrande i punkt 29 i domen i mål C342/05 användas analogt?

De anmälade organisationerna hävdar bestämt att EU-domstolens uttalande inte är tillämpligt när det gäller den svenska licensjakten på varg, eftersom uttalandet i punkt 29 rörde sig om ett klagomål om vad som gäller för skyddsjakt enligt artikel 16.1 b) i art- och habitatdirektivet, det vill säga jakt på skadegörande rovdjursindivider. Den svenska licensjakten skedde som bekant på en annan rättslig grund, 16.1 e) där syftet inte var att undanröja några vargindivider som

²⁰ Liberg, O. Uppdrag till Grimsö, SLU, för utarbetande av underlag till regeringsuppdrag rörande rovdjursförvaltningen (dnr 235-3696-10). Delrapport rörande fråga 11. 2010

²¹ Remiss om genetisk förstärkning av vargstammen i Sverige (dnr 429-1814-10), Naturvårdsverket 2010-10-13.

orsakat skada, utan att utträta en beståndsbegränsande jakt. Ändamålen för undantagen är därmed väsentligt annorlunda.

Domstolens uttalande i punkt 29 innebär att det är möjligt att bevilja undantag enligt artikel 16.1 innan gynnsam bevarandestatus uppnåtts under vissa omständigheter. Konstaterandet syftar primärt på undantag enligt 16.1 b), men domstolen hade vid det tillfället inte anledning att analysera skillnaderna mellan bestämmelserna a) – e).

De anmälade organisationerna menar att det spelar en avgörande roll om jakt på fredade arter har skyddsjakt (det vill säga skademotiverad jakt) eller beståndsbegränsande jakt som den svenska licensjakten som ändamål.

Att tillåta jakt på skadegörande eller potentiellt skadegörande individer i syfte att undvika skada med hänvisning till 16.1 b) förefaller rimligt och legitimt även innan gynnsam bevarandestatus har uppnåtts. Med hjälp av en välordnad skyddsjakt kan ett mindre antal skadegörande individer avlägsnas med avsevärda positiva effekter på både egendomsskador och acceptans. Beståndsbegränsande jakt, som det var frågan om i januari 2010 i Sverige, med syfte att begränsa populationen innan den uppnått gynnsam bevarandestatus med hänvisning till 16.1 e) rimmjar betydligt sämre med direktivets syfte och förutsättningen i artikel 16.1 – att undantaget inte får försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus. Det rör sig om en helt annan rättsfråga än den domstolen uttalade sig om i punkt 29, som måste bedömas helt efter sina egna förutsättningar.

I anslutning till kommissionens fråga om mål C342/05 vill vi förtydliga en viktig punkt i vårt klagomål som anknyter till domstolens utslag i punkt 29, nämligen frågan om beståndsbegränsande jakt (till skillnad mot skyddsjakt) på arter upptagna i bilaga IV *över huvud taget* är förenlig med syftet om strikt skydd för dessa arter i art- och habitatdirektivet. Om så är fallet, under vilka omständigheter kan beståndsbegränsande jakt ske och vilka förutsättningar måste vara uppfyllda?

Vår mening är att det är en nödvändig förutsättning att gynnsam bevarandestatus måste vara uppnådd för att jakt som syftar till att begränsa en populations tillväxt och antal ska vara förenlig med stöd av 16.1 e). Denna fråga anser vi vara av principiell betydelse att få prövad, eftersom om denna åtskillnad mellan 16.1 e) och de övriga punkterna inte upprätthålls så uppstår en flexibilitet som kan missbrukas i svåröverskådlig utsträckning i medlemsländerna.

2.3.3 Utrymme för godtycke om inte gynnsam bevarandestatus ska ha uppnåtts

Skillnaden mellan ”att ha uppnått gynnsam bevarandestatus” och att ”inte ha uppnått gynnsam bevarandestatus” kan vara mycket vidsträckt. I verkligheten existerar det naturligtvis ett brett spektrum av olika grader av icke gynnsam bevarandestatus. Det finns emellertid inte några graderingar i direktivet om vad som ska gälla för en art som till exempel är nära, mycket nära eller långt ifrån att uppnå gynnsam bevarandestatus. I Sverige bedöms björnstammen av Artdatabanken som ”livskraftig” enligt IUCN:s klassificering (även om den genetiska kontakten med Finland/Ryssland är osäker) och lodjurspopulationen som ”nära hotad”. Vargstammen, som är mycket långt ifrån gynnsam bevarandestatus, klassificeras som ”starkt hotad”. Trots den stora spännvidden i hotgrad jagas alla tre arterna för närvarande i Sverige med hänvisning till artikel 16.1 e).

När det gäller så kraftiga ingrepp som beståndsbegränsande jakt med stöd av undantag 16.1e) blir utrymmet för godtyckliga bedömningar alltför stort utan en fast bedömningsgrund. De anmälade organisationerna är av den uppfattningen att denna bedömningsgrund måste vara att populationen uppnått gynnsam bevarandestatus. Om en populations bestånd återkommande kan beskattas med stöd av 16.1e) innan den uppnått gynnsam bevarandestatus inställer sig frågan *när* gynnsam bevarandestatus egentligen ska uppnås. Som den svenska licensjakten på varg visar, kommer medlemsstaterna att utnyttja ett sådant tolkningsutrymme illojalt mot direktivets syften.

2.3.4 Proportionalitetsbedömning utifrån riktlinjerna från 2007²² och i riktlinjerna för förvaltning av stora rovdjur på populationsnivå

Domstolens uttalande i avgörande C-342/05 bekräftar kommissionens resonemang i riktlinjerna från 2007, där det i punkt 47 påpekas att direktivet varken ger uttalade möjligheter till undantag för att arter som inte uppnått gynnsam bevarandestatus eller till kompensationsåtgärder.²³ I enlighet med ”a proportional approach” menar kommissionen emellertid i samma dokument att undantag kan ske trots att gynnsam bevarandestatus ej uppnåtts, under förutsättning att man inte under några omständigheter äventyrar målet att uppnå gynnsam bevarandestatus.

Vi menar, som sagts ovan, att detta är rimligt för syftet i 16.1 b), men inte för jakt som syftar till att begränsa beståndet (med hänvisning till 16.1 e) när populationen befinner sig på en nivå som inte uppfyller gynnsam bevarandestatus.

Den svenska regeringen och Naturvårdsverket har i stor utsträckning baserat beslutet om licensjakt på kommissionens riktlinjer om populationsomfattande förvaltningsplaner för rovdjur. Som anmärkts på i vårt klagomål har man därvid emellertid lyft ut uttalanden ur kontext, och givit dem en extensiv tolkning utan att redogöra närmare för de anslutande uttalanden som finns i riktlinjerna om proportionalitet och det begränsade handlingsutrymmet för små populationer med gynnsam bevarandestatus. I riktlinjerna uppges följande:

”Within large populations there is far more room for different approaches and freedom of action than within small populations, and the consequences of making mistakes are far smaller in the large populations”.²⁴

“...it is not strictly necessary for the target population of the species to be at favourable conservation status for a derogation to be given, but that under the principle of proportionality the arguments must be very strong, and the action very limited, under such circumstances.”²⁵

En proportionalitetsbedömning måste således göras inför varje beslut om att använda undantagsreglerna i artikel 16.1. I bedömningen ska populationens storlek och bevarandestatus vara avgörande, och ju sämre bevarandestatus som är för handen desto mindre får åtgärden vara. Applicerat på den individfattiga svenska vargstammen med erkänt dålig bevarandestatus, kan man konstatera att om undantag ska göras från förbudet, måste de bli utomordentligt begränsade. I det känsliga läge som populationen befinner sig i är därför endast skademotiverad jakt på enskilda individer motiverad.

Även om det skulle ha funnits ett positivt samband mellan en omfattande vargjakt och det acceptansfrämjande syfte Sverige säger sig eftersträva, måste dödande av en så stor andel av populationen innebära att beslutet om licensjakt överskred vad som kan anses vara proportionellt. Beslutet brast även i proportionalitet när det gäller hur långt gående undantag kan göras från huvudregeln om förbud mot att döda arter som skyddats i art- och habitatdirektivet.

²² Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC, 2007.

²³ Sid 61 punkt 47: ”To begin with, it must be acknowledged that neither the granting of derogations for species in an unfavourable conservation status nor the use of compensation measures is explicitly provided for in the Directive”.

²⁴ Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores, July 2008, sid 14.

²⁵ Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores, July 2008, sid 30.

2.3.5 Myndigheternas utredningsskyldighet (den EU-rättsliga omsorgsprincipen)

Stor vikt bör läggas vid EU-domstolens omsorgsfulla uttryckssätt i punkt 29 i mål C-342/05, där man skriver att undantag endast kan beviljas ”när det vederbörligen har konstaterats att detta inte kan förvärra den ogynnsamma bevarandestatusen”. Domstolens understryker på detta vis att det ställs höga krav på att medlemsstaten ska kunna visa att det inte föreligger någon som helst risk (”inte *kan* förvärra”) för en försämrad situation för arten. Detta rimmar illa med de vetenskapliga bristerna i Sveriges redovisning och den ovisshet som omgärdar åtgärderna för att förbättra vargstammens genetiska hälsa.

I anslutning till föregående stycke bör det anmärkas på att regeringen inte har kunnat hänvisa till några vetenskapliga underlag för sitt påstående om att EU-domstolens uttalande i punkt 29 var tillämpligt.

Ett antal underlagsmaterial som hade kunnat vara av vikt för att kunna bedöma jaktens lämplighet och konsekvenser håller antingen på att slutföras i dagarna eller återstår att ta fram – snart ett år efter Naturvårdsverkets beslut om licensjakt i december 2010.

I mål C-239/04 poängterade domstolen att det avgörande var kunskapsnivån vid själva beslutstillfället; ingen ”rimlig vetenskaplig tvekan” om åtgärdens effekter fick återstå när undantagen från förbuden togs i bruk.²⁶ De underlag som regeringen tar fram efter Naturvårdsverkets beslut den 17 december 2009 har således inte någon relevans för bedömningen om Sverige efterlevt de EU-rättsliga kraven på vetenskapligt underbyggda beslut. Beslutet stred därmed mot den EU-rättsliga principen om myndigheters utredningsskyldighet (omsorgsprincipen), så som den vid ett flertal tillfällen kommit till uttryck i EU-domstolens avgöranden.

3. Begränsningen av vargpopulationen till 210 individer under de följande fem åren

3.1 På vilken vetenskaplig bas har man satt gränsen vid 210 individer?

I sitt svar redogör regeringen för bakgrunden till beslutet om begränsning till 210 individer, och hänvisar till att begränsningen är tillfällig under tiden som en fördjupad utredning om vargens utveckling pågår. Man nämner en sårbarhetsanalys som utförts av Svenska Lantbruksuniversitetet och uppger att det enligt denna analys inte fanns några större skillnader i utdöenderisk mellan scenarier som hade ett tak på 230 respektive 400 individer. Sverige uppger (sid 10) vidare att ”tillsammans med den norska vargstammen kommer den skandinaviska vargstammen fram till 2012 uppgå till drygt 230 individer.

De anmälade organisationerna vidhåller att beslutet att begränsa vargstammen till just 210 individer är resultatet av en politisk avvägning som saknar vetenskaplig grund.

Sårbarhetsanalysen som regeringen hänvisar till är behäftad med brister av en sådant slag att de slutsatser regeringen dragit på dessa underlag är alltför långtgående. Sårbarhetsanalysen beaktade inte miljömässig variation, vilket gör den olämplig för slutsatser om en populations överlevnadschanser. Rapportförfattaren uppger själv i slutsatserna att ”[d]en uppskattade utdöenderisken i

²⁶ Mål nr C-239/04, Kommissionen mot Portugal den 26 oktober 2006 Ärendet gällde dragningen av en motorväg som påverkade ett skyddat område. I målet uttalade EU-domstolen att ”It is at the time of adoption of the decision authorising implementation of the project that there must be no reasonable scientific doubt remaining as to the absence of adverse effects on the integrity of the site in question” (punkt 24).

modellen är inte direkt tillämplig som ett mått på populationens långsiktiga överlevnad eftersom betydelsen av miljövariation och eventuella andra typer av inavelsdepression inte är skattade²⁷.

Att miljömässig variation är viktigt för utfallet av sårbarhetsanalyser är väl belagt i den vetenskapliga litteraturen.²⁸ En annan svensk sårbarhetsanalys, som beaktade miljömässig variation samt inavel under längre tid, fann stora skillnader i utdöenderisk mellan scenarier med populationstaken 200, 250, 300, 350 respektive 400 individer.²⁹ Centrum för Biologisk Mångfald har påpekat att:

”...normala mellanårsvariationer i miljön samt sällsynta katastrofhändelser går bra att inkludera i datorprogram som ofta används för denna typ av analyser. Analyser som bortsett från någon av dessa faktorer bör inte användas för bedömning av arters bevarandestatus”.³⁰

Forslund studerade (i samma analys som ovan) effekter på populationsstorlek och utdöenderisk av invandring och beskattning och konstaterade att:

”Beskattningsens inverkan på populationen var, som nämnts ovan, kopplad till invandringshastigheten. Vid låga invandringshastigheter förväntades populationen i genomsnitt bli betydligt mindre efter 100 år vid beskattningsnivåer som är högre än den nuvarande nivån på 5 % (figur 2). Det skall noteras att detta inträffade redan vid en beskattningsnivå på 7.5 %, vilket inte är mycket högre än den nuvarande nivån. (...) ”När ingen invandring skedde var utdöenderisken mycket hög efter 100 år (90%) vid 10% beskattning och relativt hög (c. 20%) vid 7.5% beskattning. Vid högre invandringsnivåer blev populationsstorleken och utdöenderisken alltmer oberoende av beskattningsnivån”.³¹

Först i september 2010 påbörjades utvärderingen av det etappmål som uppnåddes våren 2008, och utvärderingen ska slutrapportera först i juli 2012, (Regeringsbeslut 2010). Vi menar att det inte är biologiskt försvarbart att stoppa tillväxten i vargstammen under denna period och menar att man istället skulle satt ett nytt etappmål om 30-40 vargföringringar. Istället för licensjakt förespråkar vi en utökad skydds jakt på skadegörande individer med hänvisning till regel 16.1 b) om behov finns. Sådan jakt är mindre skadlig för vargstammen och direkt inriktad på att öka acceptansen.

Sverige har för övrigt, så vitt vi förstår, ingen EU-rättslig grund för att tillgodoräkna sig norska vargar.

²⁷ Liberg & Sand mfl, 2009. Bilaga 1. Förslag på åtgärder för att stärka den genetiska situationen för den svenska vargstammen. Ett uppdrag från Naturvårdsverket, sid 53.

²⁸ Se Belovsky, G.E. 1987. *Extinction models and mammalian persistence*; C. & Boyce, M. 2001. *A quantitative approach for regional environmental assessment: application of a habitat-based population viability analysis to wildlife of the Canadian Central Arctic*; Saether, B.E. & Engen, S. 2002. *Including uncertainties in population viability analysis using population prediction intervals*; Drake, J. M. & Lodge, D. M. 2004. *Effects of environmental variation on extinction and establishment*.

²⁹ Nilsson, T. 2003 (figur 2). *Integrating effects of hunting policy, catastrophic events, and inbreeding depression, in PVA simulation: the Scandinavian wolf population as an example*.

³⁰ Centrum för Biologisk Mångfald. 2008. Remissvar till SOU 2007:89 (sidan 6)

³¹ Forslund, P, 2009. *Modellering av den skandinaviska vargpopulationens tillväxt och inavelsnivå* (sid 50). Underbilaga 1:3 till Förslag till åtgärder som kan stärka vargstammens genetiska status. Redovisning av regeringsuppdrag (Dnr 429-8585-08 Nv).

3.2 Mot bakgrund av ordalydelsen i stycke 38 i domen C-342/05, är en vargpopulation som uppgår till 210 individer motiverad under omständigheterna i Sverige? Vänligen ge lämplig vetenskaplig dokumentering för Sveriges åsikt.

I den refererade domen konstaterar domstolen att det finns bevis för att vargens bevarandestatus i Finland förbättrades, trots skyddsjakten. Det är oklart om regeringen svarar på frågan. Det skulle vara bra om kommissionen under skriftväxlingen kunde be regeringen om ett förtydligande.

3.3 Planeras licensjakt att äga rum under vintern 2010/2011?

Regeringen anför på sid 10 i sitt svar att ”något beslut om licensjakt under vintern 2010/11 är ännu inte fattat. Ett sådant beslut kommer att tas först under december och fattas mot bakgrund av en bedömning av behovet av licensjakt, möjliga andra lämpliga lösningar och om jakten riskerar att påverka bevarandestatusen.”

Vi menar att detta svar är en sanning med modifikation. Eftersom det i riksdagsbeslutet från 2009 står att vargstammen ska hållas på en nivå om 210 individer fram till dess att utvärderingen rapporterat sina resultat, ingår licensjakt på varg även för vintern 2011 i den beslutade politiken, liksom kommande år fram till dess att utredningen är färdigbehandlad. Vad resultatet av utredningen blir är idag okänt och processen innan riksdagen kan fatta beslut om ett eventuell nytt beståndsmål för varg på grundval av utredningens resultat torde ta tid.

Sveriges nyomvalde statsminister Fredrik Reinfeldt har, i ett uttalande i Sveriges Television i nyhetsprogrammet ”Rapport” den 28 augusti 2010, sagt det kommer att bli licensjakt igen i vinter om alliansregeringen blir omvald.³² Se även Bilaga 7 med fler uttalande i pressen av svenska politiker som gör utfästelser om en licensjakt även under 2011.

Det formella jaktbeslutet inför en licensjakt i januari 2011 fattas av Naturvårdsverk och eventuellt även länsstyrelser först i december 2010, men de politiska besluten om ytterligare licensjakt ligger fast. Det svenska Naturvårdsverket håller för närvarande på att förbereda för licensjakt kommande vinter.³³

Mot bakgrund av stycke 33 i Mål C-342/05 är det också viktigt att uppmärksamma att fortsatt licensjakt torde innebära att licensjakt blir en förvaltningspraxis av varaktig och allmän karaktär.

4. Beslutet om licensjakt

4.1 Om artikel 16.1 e) återopas för att motivera jakt som en del av hållbar förvaltning av vargpopulationen, vad är då skillnaden i Sverige mellan förvaltning av arter i bilaga IV och arter i bilaga V till direktivet?

Regeringen hävdar bland annat att eftersom den svenska förvaltningen av arter som uppförts i bilaga V sker enligt krav som är högre ställda än vad som förutsätts i art- och habitatdirektivet, kan det uppfattas som om förvaltningen av arterna i bilaga IV och V sker utifrån samma förutsättningar. Förvaltningen av arter i bilaga IV föregås emellertid av en större forskningsinsats.

De anmälade organisationerna vill emellertid påpeka att kommissionens fråga snarare åsyftar en annan relevant fråga. Om den svenska regeringens ytterst vida tolkning av undantaget i artikel 16.1e) godtas, blir i förlängningen skyddet för de arter som finns uppförda i bilaga IV lika svagt

³² Se tv-inslaget på: http://svt.se/2.22620/1.2123639/reinfeldt_forsvarar_licensjakten

³³ Ola Larsson, Naturvårdsverket, muntlig uppgift 14 oktober 2010.

som för dem i bilaga V. Stora delar av population kan ju då beskattas utan att någon skada på egendom eller liknande behöver konstateras.

Detta är ett rättssystematiskt argument för att en så vid tolkning som regeringen och Naturvårdsverket gjort när det gäller 2010 års licensjakt på varg inte låter sig göras.

4.2 Utfördes jakten selektivt under strängt kontrollerande förhållanden? Varför var jakten inte mera riktad t.ex. på att fälla vargar som inte var alfadjur, unga eller ensamman vargar eller en hel flock? Vänligen ge lämplig vetenskaplig dokumentering för Sveriges åsikt.

Har Sverige utfört en undersökning på förhand och/eller i efterskott av hur licensjakten kommer att påverka/har påverkat vargpopulationen (splitting av vargflockar, spridning av vargar till nya områden, ökad predation av tamdjur)? Om ja, vänligen förklara resultatet av undersökningen och ge lämplig vetenskaplig dokumentering.

Regeringen anför att kravet på selektivitet och strängt kontrollerade former införlivats i svensk lagstiftning på ett korrekt sätt, och går därefter in på vilka underlag man tagit fram till beslutet.

De anmälade organisationerna har i klagomålet utvecklat närmare varför inte licensjakten i januari 2010 kunde anses selektiv eller utförd under strängt kontrollerade former. Vi hänvisar till den kritik som framfördes där, eftersom den inte behöver upprepas. Vi har emellertid några nya synpunkter.

Den svenska regeringen anger (sidan 12) att Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) fått i uppdrag att utreda licensjaktens ”möjliga konsekvenser för den skandinaviska vargpopulationen”. Sverige uppger som en fördel med den valda strategin – ”slumpmässig avskjutning” – att den ”ur ett jägarperspektiv upplevs som mest rättvis”. Den, enligt forskarna allvarligaste nackdelen, som inte tycks ha vägt lika tungt, är bland annat att den kan försvåra inventeringsarbetet och därmed försämra underlaget för kommande jaktbeslut. Andra nackdelar är att strategin ger sämre möjlighet att styra jakten för att ta bort särskilt skadebenägna djur, att föräldradjur skjuts, att utvandrade avkomor till invandrare riskerar att skjutas mm.

4.2.1 Forskarunderlaget om slumpvis beskattning

I det forskarunderlag som regeringen hänvisar till uppges även följande om strategin Slumpmässig avskjutning:

”Den allvarligaste nackdelen med denna strategi är dock att ett stort antal revir kan komma att beröras med helt varierande och svåröverskådliga effekter i varje revir. En del revir kommer att splittras och/eller upphöra, och nya revir kommer att nybildas i snabb takt under pågående inventeringssäsong, vilket kommer att försvåra inventeringsarbetet. Ett antal valpar kan komma att bli föräldralösa ovanligt tidigt på året och lämna reviren under spårningssäsongen vilket ytterligare kommer att försvåra inventeringsarbetet. Det kan därigenom komma att bli svårare att utläsa effekterna av jakten, och bestämma jakten nästkommande år”.³⁴

Vi kommenterar valpöverlevnaden och effekterna på inventeringsarbetet avsnitt 2.2 om hur jakten påverkade populationen.

³⁴ Liberg mfl 2009: Beskattning av den svenska vargstammen – ett underlag inför jakten 2010, En rapport till Naturvårdsverketsid (sidan 5).

4.2.2 Forskarunderlaget om valpöverlevnad

Sverige hänvisar även till forskarunderlaget när det gäller valpars chanser att överleva om ett eller bägge föräldrarna skjuts. Vi vill betona att Sveriges påstående att ”valparna har goda chanser till överlevnad” även om bägge föräldrarna faller är vilseledande.

I forskarunderlaget sägs till exempel följande:

”När inget vuxet djur fanns kvar i reviret sjönk överlevnaden drastiskt, men ökade med valparnas ålder. När valparna uppnått minst sex månaders ålder överlevde åtminstone några av dem i fyra av sex undersökta fall. Dock mättes aldrig dödligheten hos valparna kvantitativt utan materialet indelades endast i två grupper, samtliga valpar dör respektive minst en överlever. Vi vet alltså inte med säkerhet hur stor andel av valparna som överlevde i de olika fallen”.³⁵

Vi bifogar den internationella rapport om valpöverlevnad (Brainerd et al 2008, Bilaga 9) som refereras till i forskarunderlaget, liksom en sammanfattning av de viktigaste slutsatserna som Johan Lindsjö (leg veterinär, M.Sc in Wildlife Health) tillställde regeringen strax före jakten, (Lindsjö 2009, Bilaga 10).

Som vi uppgivit i klagomålet finns det ytterligare två kullar från 2008 (Galven- och Kynnareviren) med avkommor från invandrare i den norsk-svenska populationen som inte fredades från licensjakten i januari 2010.³⁶ Dessa ungdjur har utvandrat från födelseviren och spridit sig i populationen och riskerade att skjutas. Från genetisk synpunkt var det således enbart *tur* och inte ett resultat av skyddsåtgärder att ingen nyinvandrad varg eller avkomma till sådan sköts. *Vi menar att det är synnerligen olämpligt med jakt över huvud taget i ett skede där det för första gången sedan 1991 finns avkommor till invandrade vargar spridda i populationen.*

4.3 Överensstämde antalet jagade vargar med kraven ”i begränsad mängd” och ”i begränsad omfattning”? När antalet vargar som skulle fällas fastslogs, beaktades också det faktum att vargar dör av andra orsaker, särskilt skydds jakt och illegal jakt? Ge lämplig (vetenskaplig) dokumentering för Sveriges åsikter inklusive årlig statistik över antal vargar som dött under licensjakten (2010), skydds jakt, olyckor och illegal jakt (2007, 2008, 2009 och 2010).

De anmälade organisationerna anser att regeringens förklaring är bristfällig, eftersom det inte kan vara tillräckligt att det fanns ett maxantal. Om regeringens resonemang skulle dras till sin spets, skulle Naturvårdsverket rentav kunna ha utfärdat licensjakt på 200 vargar – den skulle fortfarande ha varit begränsad. I domstolens uttryck ”ett begränsat antal individer” (Mål C-342/05, punkt 29) måste det anses ligga ett krav på att ett undantag endast kan omfatta ett fåtal individer.

Trots att licensjakten, enligt Sverige (sid 14), beslutas med hänsyn till ”genomförd och förmodad framtida skydds jakt” samt att man även beaktade ”illegal jakt och annan dödlighet” innebär detta inte att uttaget var begränsad omfattning så som avses i direktivet. Vi vill erinra om att i EU-domstolens avgörande i mål C-344/03 ansågs en procent av den totala mortalitetsgraden av den aktuella populationen utgöra ett ”litet antal” i fågeldirektivets mening.³⁷, något som även skulle kunna tillämpas i art- och Habitatdirektivet..

³⁵ Liberg mfl 2009: Beskattning av den svenska vargstammen – ett underlag inför jakten 2010, En rapport till Naturvårdsverket (sidan 7).

³⁶ Åkesson Mikael, Bensch Staffan, 2010. Undersökning rörande flytt och jakt på varg; delredovisning från Leverantör 4 på uppdrag av Naturvårdsverket (dnr 235-3697-10) (sid 2).

³⁷ Mål nr C-344/03, Kommissionen mot Finland den 15 December 2005 om vårjakt på sjöfågel (punkt 47-59)

Regeringen uppger också (sid 10) att all jakt ska stämmas av mot risken att den påverkar bevarandestatus. Det är viktigt att observera att forskarnas *utgångspunkt* (enligt myndigheternas uppdrag) för att beräkna antal vargar för licensjakten var att uttaget skulle leda till en begränsning av vargstammen till 210 individer.³⁸ Utgångspunkten var *inte* att uttaget skulle stämmas av mot annan dödlighet i syfte att beräkna effekterna på vargstammens möjligheter att uppnå gynnsam bevarandestatus.

Vid en bedömning av hur jakten skulle kunna påverka vargstammens möjligheter att uppnå gynnsam bevarandestatus måste licensjakten stämmas av mot all övrig dödlighet i populationen. Denna dödlighet inkluderar *uppskattad* illegal jakt.

Regeringen redovisar noll (0) fall av illegal jakt under 2010 i sitt svar på kommissionens frågor i september 2010 (sid 15), men medger att man endast redovisar ”avslutade rättsfall”. Vi vill tillägga att mycket få fall leder till rättsliga åtgärder, eftersom åklagarmyndigheterna tvingas avskrivna de allra flesta ärendena på grund av brist på bevis som kan fälla en gärningsman. I regeringens proposition (prop. 2008/09:210) uppges på sid 56 att ”Antalet fällande domar för illegal jakt är mycket litet i relation till det antal misstänkta jaktbrott som begås på stora rovdjur”. Den illegala jakten på varg uppskattas på goda vetenskapliga grunder till 15 procent av populationen (50 procent av en total dödlighet på 30 procent).³⁹ Det finns inga tecken på att den illegala jakten på varg minskat, tvärtom finns indikationer på att den kan ha ökat efter licensjakten.

Om den uppskattade illegala jakten adderas till de 45 döda vargar som redovisas i tabell 1 på sidan 15 i regeringens svar, uppgår det totala antalet dödade vargar under 2010 till långt fler. En beräkning ger vid handen att 15 procent illegal jakt av en stam på uppskattningsvis 250 individer (vid ingången av 2010) skulle innebära ca 37 illegalt skjutna vargar. Det är i nivå med de preliminära siffrorna från Brottsförebyggande rådet (se nedan avsnitt 5.2). Totalt skulle då det jaktliga uttaget (legalt och illegalt) under 2010 ligga på runt 70 vargar, vilket ger ett uttag på 28 procent av en uppskattad population på 250 djur.

5. Syfte och ”ingen annan lämplig lösning”

5.1 Vad var licensjaktens syfte?

Regeringen ger inte något tyligt svar på vad som var syftet bakom Naturvårdsverkets beslut om licensjakt på varg.

Det uttalade syftet med licensjakten på varg kan emellertid utläsas i Naturvårdsverkets beslut. Syftet var att licensjakten skulle öka acceptansen för varg i lokalsamhällen, vilket ansågs nödvändigt för att uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus för vargstammen. Denna argumentation är central i regeringens proposition (2008/09: 210) och återkommer i svaret på kommissionens frågor. Sannolikt har den sin grund i att de grupper som drivit kravet på vargjakt och begränsning av vargstammen ofta gör sig till talesmän för landsbygdsbefolkningen som helhet och målar upp bilden av ett massivt lokalt motstånd mot vargen – en bild som vi anser missvisande.

Vi kan inte finna att ett sådant syfte inbegrips i någon av punkterna i Artikel 16.1 a-e).

³⁸ Liberg mfl. Reglerande beskattning av den svenska vargstammen samt flyttning av varg inom landet för att förstärka vargstammens genetiska situation, Skandulv, SLU 19 december 2009.

³⁹ Liberg Olof, Sand Håkan, Wabakken Petter och Pedersen H.C. 2008. Dödlighet och illegal jakt i den skandinaviska vargstammen, Skandulv 2008. (Referens tillhandahållen av Sverige).

5.1.1 Regeringens vetenskapliga grund för att acceptansen behöver höjas

Det finns två vetenskapliga undersökningar som är tillräckligt omfattande för att tillåta slutsatser om människors attityder till rovdjur och rovdjurspolitik på regional och i viss mån även lokal nivå (kommunnivå). De gjordes 2004 respektive 2009 och bygger på skriftliga enkäter till ett representativt urval av befolkningen i de sju nordligaste länen i Sverige, omkring 11 000 respektive 15 000 personer.⁴⁰ Undersökningarna täcker två av de län där det finns fasta vargstammar och där licensjakt på varg bedrevs 2010, nämligen Gävleborg och Dalarna. I de tre andra län där vargjakt bedrevs (Värmland, Örebro och Västra Götaland) har motsvarande undersökningar inte gjorts. Där saknas alltså systematisk kunskap om hur stor acceptansen för vargen var före jakten. Därmed finns inte heller några förutsättningar för att registrera eventuella förändringar. Såvitt vi känner till har inte regeringen eller ansvariga myndigheter hittills tagit några initiativ för att sådana undersökningar ska genomföras.

Vid 2009 års undersökning svarade 56 procent av de tillfrågade i Dalarna på enkäten. I Gävleborg var svarsfrekvensen 50 procent. Svarsfrekvensen är enligt forskarna en indikation på att rovdjursfrågorna av många inte upplevs som särskilt viktiga. Redan här faller alltså föreställningen om ett brett och starkt rovdjursmotstånd.

Bland de svarande accepterar 43 procent i Dalarna och 46 procent i Gävleborg det etappmål för varg som rovdjurspolitiken satt upp. I Dalarna vill 21 procent ha fler vargar, medan 36 procent vill ha färre. I Gävleborg är motsvarande siffror 21 respektive 33 procent. I båda länet har andelen som vill ha färre vargar ökat med några procentenheter jämfört med 2004. I några kommuner anser en majoritet av de svarande att riksdagens antalsmål för varg är för högt. Det gäller 5 av 15 kommuner i Dalarna och 2 av 10 i Gävleborg. Majoriteterna är i samtliga fall relativt små, som högst 63 procent. Vid analys av dessa siffror är det viktigt att hålla svarsfrekvensen i minnet. Om man utgår från forskarnas tolkning att de som avstått från att svara inte är engagerade i rovdjursfrågorna och således saknar uttalad uppfattning om hur många vargar det bör finnas i bygden.

På länsnivå har den andel av befolkningen som vill ha färre vargar alltså ökat något. Samtidigt kan man konstatera, att motståndet mot varg har minskat i två av de tre kommuner där en majoritet av de svarande ville ha färre vargar 2004 (Orsa och Malung). I båda fallen är det kommuner där det funnits varg under längre tid än i de flesta andra delar av landskapet. Det ger visst stöd för antagandet att ett initialt motstånd i bygder där vargen nyetablerar sig minskar efterhand, när människor kan grunda sin uppfattning om problemens art och omfattning på egna erfarenheter.

Förtroendet för rovdjurspolitiken och för de organ som har ansvaret för att implementera den speglas i svaren på frågan vilka som ska vara med och bestämma hur rovdjuren ska skötas. I båda länen är det här den ansvariga statliga myndigheten, Naturvårdsverket, som får högst stöd: 78 procent i Dalarna och 77 procent i Gävleborg. I Dalarna kommer länsstyrelsen, det regionala statliga organet, på andra plats med 72 procent, medan den i Gävleborg kommer först på fjärde plats med 66 procent. I Gävleborg kommer lokalbefolkningen och kommunerna på andra och tredje plats, med 68 respektive 67 procent. Förtroendet för Naturvårdsverket har minskat något jämfört med 2004, medan förtroendet för länsstyrelsen ökat. Detta gäller för båda länen.

Slutsatser: Två slutsatser av fundamental betydelse kan dras av de refererade resultaten. Det finns inget massivt eller ens brett folkligt motstånd mot varg eller de gällande politiska målen

⁴⁰ Ericsson, G & Sandström C 2005: Delrapport om svenskers inställning till rovdjurspolitik och -förvaltning. Fjällmistrarapport nr 10; Sandström, C & Ericsson G 2009: Om svenskers inställning till rovdjur och rovdjurspolitik. Rapport 2009:1 och 2009:2, Inst. för vilt, fisk och miljö, Sveriges Lantbruksuniversitet.

för vargstammen i de bygder där den förekommer. Förtroendet för den statliga rovdjursförvaltningen har visserligen förskjutits något från central till regional nivå, men är mycket högt. I Dalarna har staten större förtroende som rovdjursförvaltare än några andra aktörer, inklusive lokalbefolkningen. I Gävleborg är förtroendet för länsstyrelsen något mindre, men ändå i det närmaste lika högt som för lokalbefolkningen och kommunerna.

Den bild av en allvarlig legitimitetskris för rovdjurspolitiken som regeringen i stor utsträckning baserat sin argumentation på saknar således saklig grund.

I sitt svar till kommissionen åberopar regeringen en rapport från Centrum för Forskning om Offentlig Sektor vid Göteborgs Universitet⁴¹ till stöd för slutsatsen att licensjakten tycks ha bidragit till att öka den mänskliga acceptansen för varg. Detta påstående saknar stöd i den åberopade rapporten. Den slutsats som redovisas där är att flera av de intervjuade enligt egen utsago känner ett starkt förtroende för de nationella *politikerna*, ett förtroende som påstås ha skadats av den tidigare rovdjurpolitiken. Även värdet av den slutsatsen kan starkt ifrågasättas. Studien bygger i denna del på intervjuer med 35 personer, samtliga jägare som deltog i eller åtminstone förberedde sig för att delta i vargjakten. Det framgår inte av rapporten hur urvalet av respondenter gjorts. Det finns inga kvantifieringar i rapporten och det framgår inte hur många av de intervjuade som uttalat ett ökat förtroende för politikerna på riksplanet, utöver att de är ”flera”. I rapporten återges ett enda intervjuat som stödjer den anförda slutsatsen.

5.1.2 Det lagliga skyddet för vargen har urholkats kontinuerligt utan att acceptansen i de grupper vars acceptans man söker förbättrats

Arten varg har (efter att ha varit undantagen en period på 1990-talet) successivt kommit att omfattas fullt ut av Jaktlagsstiftningens regler om skydds jakt, och sedan 2009 även av reglerna om licensjakt.

Ändringarna i Jaktförordningen 28 § och en ny 28 a § innebär att varg trots fredning får skjutas av privatpersoner utan föregående myndighetsbeslut – både innanför och utanför inhägnader med tamdjur. Den svenska Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten är ”överens om att fredningen av rovdjuren i praktiken sätts ur spel” efter den senaste ändringen i 28 §. Detta eftersom bevisningen i dessa fall av naturliga skäl grundas helt på skyttens egen berättelse, vilket i praktiken gör att det är förenat med stora svårigheter att åtala någon som brutit mot bestämmelsen (Naturvårdverket 2009, sid 6). Till regellättnaderna för vargjakt måste även den nya licensjakten räknas.

Dessa åtgärder för att underlätta vargjakt har, enligt vår mening, inte lett till någon påvisbar förbättring av acceptansen i de grupper vars acceptans man söker – trots att just acceptansen varit ett huvudargument varje gång som skyddet för vargen har försvagats.

5.2 Uppfylldes syftet?

Regeringen svarar inte på frågan.

Om syftet med jakten (vars legitimitet vi ifrågasätter) var att öka acceptansen bör följande beaktas:

⁴¹ Sjölander- Lindvist, A, Karlsson, M & Cinque, S 2010: Att jaga varg. En studie av 2010 års licensjakt i Sverige. CEFOS rapport 2010:2. Göteborgs Universitet.

Under första halvåret 2010 anmäldes 37 fall av illegal jakt på rovdjur till polisen, enligt siffror från Brottsförebyggande rådet (Brå).⁴² Tidningarnas telegrambyrå (TT) skriver efter att ha frågat olika polisdistrikten att 13 av fallen gällde vargar. Dalarna och Värmland toppar listan med 4 fall vardera. Därefter följer Gävleborg (2 fall), Örebro (2) och Norrbotten (1). Det är den högsta halvårssiffran sedan den här typen av statistik började sammanställas och att ökningen inträffar just i år är anmärkningsvärt. Från politikerhåll och i propositionen (Prop. 2008/09:210) antas att den illegala jakten skulle minska när det i januari blev möjligt att skjuta varg lagligt, då licensjakten infördes. Det skall poängteras att det är antalet *anmälda* fall, samt att nästan alla anmälningar troligen kommer att läggas ned i brist på bevis.

De svenska myndigheterna har inte några vetenskapliga belägg för att en ökad avskjutning av varg skulle leda till ökad acceptans eller minskade konflikter. När Brottsförebyggande rådet presenterade en rapport om den illegala jakten på rovdjur 2007, betonades istället vikten av åtgärder för att öka lagföringen av jaktbrott och mjukare åtgärder inriktat på dialog. Vi är förvånade att regeringen inte hänvisar till denna rapport då det är den mest omfattande rapporten om illegal jakt i Sverige. Eftersom svenska myndigheter inte har aktuell information om den illegala jaktens omfattning på stora rovdjur har Världsnaturfonden WWF beställt fem forskarrapporter (kungsörn, varg, järv, björn och lodjur) om illegal jakt som skall presenteras i början av 2011.

I media har det framkommit uppgifter som pekar på att åtgärderna för att stärka acceptansen för regeringens vargpolitik inte har fungerat (se Bilaga 12).

En stor del av den svenska allmänheten upplevde dessutom beslutet om en så omfattande vargjakt och sättet som jakten genomfördes på som mycket provocerande. Detta kan beläggas genom den pressrapportering och debatt i media som förekom under, och ovanligt länge efter, jakten. Jakten har bidragit till att öka polariseringen mellan den majoritet som är för varg och de få, men högljudda, människor som är emot varg i Sverige. Ökad polarisering mellan dessa åsiktsgrupper leder inte till att öka legitimiteten i den nuvarande rovdjurspolitiken och stigmatiserar endast vargfrågan ytterligare.

5.3 Ingen annan lämplig lösning

Eftersom kommissionen först velat ha svar på frågan om vad syftet bakom licensjakten var, har kommissionen avvaktat med frågor om andra lämpliga lösningar. Regeringen har naturligt nog inte utvecklat temat i svarsskriften.

I art- och habitatdirektivets artikel 16.1 uppställs två övergripande krav för att undantag ska kunna medges från bl.a. bestämmelserna i artikel 12. Dessa grundförutsättningar är "...att det inte finns någon annan lämplig lösning och att undantaget inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus...".

Den senare förutsättningen behandlas på annan plats i denna skrivelse. Den förra "annan lämplig lösning" förutsätter, enligt vår mening, att det finns någon form av problem, som kräver en lösning. Detta problem måste därutöver kunna inordnas under någon av de underordnade förutsättningarna i artikel 16.1 a-e).

I skrivelsen till Sveriges regering ställer kommissionen frågan vilket syfte licensjakten hade. Det långa svaret mynnar ut i att det handlade om att "uppnå den lokala acceptans för rovdjuret som är nödvändig för den skandinaviska vargstammens långsiktiga överlevnad".

⁴² Dagens Nyheter 2010-08-28: "Illegal jakt på vargar ökar" www.dn.se/nyheter/sverige/illegal-jakt-pa-vargar-okar-1.1160950

Vi kan, som sagt, inte finna att detta syfte ryms inom någon av punkterna 16.1 a-e).

Även om det hade varit möjligt tolka in det där så är den lokala acceptansen inte ett problem av sådan natur eller av den omfattningen att det är relevant att åtgärda genom licensjakt på varg. Detta motiveras utförligt på annan plats denna skrivelse.

I våra klagomål har vi utförligt redogjort för den mångfald av andra lämpliga lösningar som står till buds när det gäller de förutsättningar som direktivet ställer upp för att undantag från fredning ska kunna medges.

Regeringen gav dock inte någon i uppdrag att undersöka andra alternativ än licensjakt för att få acceptans för varg innan licensjakten.

6. Att utesluta vargar från renskötseområdet

Kommissionen konstaterar i sina frågor på sidan 5 att Sveriges riksdag efter proposition från den sittande regeringen beslutat att vargar inte bör etablera sig i renskötselets åretrunmarker, men att invandrande vargar bör kunna accepteras under förutsättning att de inte etablerar sig i renskötseområdet. Detta förefaller, menar kommissionen, kunna förvärpa den svenska vargpopulationens isolering. Något som strider mot direktivets artikel 12 om strikt skydd i hela Sverige.

Regeringen bestrider inte kommissionens slutsatser i sak, utan hänvisar i huvudsak till andra bevekelsegrunder – att skydda den samiska ursprungsbefolkningens rennäring.

Organisationerna är starka tillskyndare till ursprungsbefolkningarnas rättigheter. De anmälade organisationerna verkar på flera sätt för att stödja den samiska kulturens fortbestånd, bland annat genom skyddet av fjällnära skog och norrländska älvarna, samt klimatförändringarnas påverkan i fjällen. De anmälade organisationerna vill emellertid understryka att alla näringar måste anses ha ett ansvar för att anpassa sin verksamhet till den naturmiljö som den utövas i. Det finns särskilt inrättade ersättningsystem för rovdjursrivna renar och möjlighet för skyddsjakt på skadegörande individer.

Enligt regeringen har cirka 2 500 av 20 000 samer i Sverige sin utkomst från renskötsel.⁴³ Oavsett de starka skäl som finns för att skydda rennäringen, kan riksdagsbeslutet inte anses stå i överensstämmelse med proportionalitetsprincipen när en särskilt skyddad art förbjuds att etablera sig inom mer än hälften av en medlemsstats yta med hänvisning till en enda näring.

6.1 Hur stort är renskötseområdet?

Regeringen anger renskötselets åretrunmarker till drygt 120 000 kvadratkilometer och renskötseområdet till knappt 225 000 kvadratkilometer. Området omfattar således mer än hälften av Sveriges areal, varav en mycket stor del måste anses vara vargens naturliga utbredningsområde. I anmälan har vi tidigare utvecklat varför en politik som inte tillåter utbredning av en skyddad art inom sitt naturliga utbredningsområde bryter mot direktivet och allvarligt försvarar uppnåendet av en gynnsam bevarandestatus.

Något som accentuerar problemet är att renskötseområdet har visat en tendens att öka. I en lång rad offentliga dokument har endast en mindre del av landets yta uppgivits ingå i renskötseområdet. Så sent som i en proposition från 2006 sades renskötseområdet omfatta ”cirka en

⁴³ Inlandsdelegationens slutbetänkande, SOU 2004:135 sidan 63. Även regeringens webbsidor.

tredjedel av Sveriges yta”.⁴⁴ Samma uppgift fanns i en offentlig utredning från samma år om samernas sedvanemarkar.⁴⁵ Sedan dess har fler uppgifter varit i omlopp om att renskötseområdet upptar 40 procent och ibland hälften av landets yta. Svaret från regeringen – som innebär att cirka 54 procent av landets yta upptas av renskötsel – är en toppnotering.

Den karta som regeringen bifogat svaret till kommissionen (bilaga 13 till regeringens svar) visar på en intressant omständighet, nämligen att det bara är några få mil mellan den sydvästra gränsen för renskötseområdet och vargreviret i Fulufjällets nationalpark i Dalarna. Här begränsas vargstammens framtida spridningsvägar norrut på ett tydligt sätt.

6.2 Vad är en åretruntmark inom renskötseområdet? Vilken yta utgör dessa av renskötseområdet som helhet? Finns det särskilda geografiska områden där åretruntmarkerna förekommer?

Regeringen har svarat på frågan genom att ange de legala grunderna för vilken mark som räknas som renskötseområde och åretruntmarker.

De anmälade organisationerna har inget att invända mot regeringens beskrivning, men vill påpeka att all mark året runt inom dessa 225 000 kvadratkilometer omfattas av legaldefinitionen. Regeringen har inte invänt mot de anmälade organisationernas tolkning om att vargen enligt riksdagsbeslutet inte tillåts etablera sig någonstans inom hela renbetesområdet.

Något undantag i tid eller rum görs inte. Det är alltså inte så att varg tolereras i renbeteslandet under de säsonger som renhjordarna befinner sig på annan plats. Varg tolereras följaktligen inte i vinterbetesmarkerna när renhjordarna uppehåller sig i sommarbetesmarkerna, som kan vara mer än 40 mil därifrån. Politiken om att varg inte får etablera sig i renskötseområdet är absolut.

6.3 Hur passar politiken att utesluta vargar från renskötseområdet med det faktum att det är nödvändigt att upprätthålla/förbättra kontakten mellan olika vargpopulationer och med den rumsliga aspekten av gynnsam bevarandestatus? Vänligen ge lämplig vetenskaplig dokumentering för Sveriges åsikt.

I en kommande artikel i *Journal of Environmental Law* behandlas bland annat de legala aspekterna av art- och habitatdirektivets krav på bevarande av de skyddade arterna inom sitt naturliga utbredningsområde.⁴⁶ Slutsatsen blir följande (Bilaga 13):

”It is apparent, however, that promoting the recovery of wolf populations by enabling their return to former habitats is in conformity with an application in good faith of the international treaties involved. Similar considerations apply to EU obligations, considering the objective of the Habitats Directive and the dominant notion of restoration therein. Clearly, the same cannot be concluded for the fencing off of potential corridors or other strategies to keep dispersing wolves out. Such ‘closed doors’ strategies thus run into legal objections.”

Som nämndes i anmälan har Sverige till skillnad från Finland inte utverkat något undantag för varg för sitt renbetesland vid anslutningen till EU. Vi vill även komplettera med uppgiften att Finland och flera andra stater även undantagit varg vid sitt tillträde till Bernkonventionen, som

⁴⁴ Prop. 2005/06:86, ökat samiskt inflytande, sid 84

⁴⁵ SOU 2006:14, Samernas sedvanemarkar, sidan 449

⁴⁶ Se Arie Trouwborst, *Managing the Carnivore Comeback: International and EU Species Protection Law and the Return of Lynx, Wolf and Bear to Western Europe*, *Journal of Environmental Law*. Advance Access published August 24, 2010 (Bilaga 12).

har snarlika bestämmelser om skydd som habitatdirektivet. Det har inte Sverige.⁴⁷

Som framgår av vår skrivelse, med stöd av resultaten i Forslunds (2010) och Laikre & Rymans (2010) senaste rapporter, är de tänkta åtgärderna för inplantering otillräckliga för att lösa de allvarliga genetiska problemen i vargstammen, såvida de inte kombineras med ett kontinuerligt flöde av invandring av vargar österifrån. Därför måste slutsatsen dras att den svenska vargpolitiken i renskötselområdet allvarligt försvårar vargstammens utsikter att någonsin uppnå gynnsam bevarandestatus.

7. Förflyttningar

7.1 Hur kommer man att försäkra sig om att förflyttningarna kommer att leda till att de förflyttade vargarna förökar sig?

Regeringen svarar inte på frågan, utan hänvisar till en kommande rapport, som är det gemensamma uppdrag som Statens jordbruksverk, Naturvårdsverket och Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) skall redovisa den 31 oktober, 2010. Uppdragstagarna har dock begärt en förlängning och har nyligen fått besked från regeringen om att uppdraget ska redovisas den 31 november 2010.

De anmälade organisationerna vill understryka vad vi tidigare framhållit i vår komplettering från augusti, att Sverige och Norge är relativt unika i Europa genom att flera sjukdomar saknas på grund av det geografiska läget. De sjukdomar som främst är aktuella är i samband med en eventuell vargflytt (inom Sverige och från andra länder) är hundens och rävens dvärgbandmask (två olika arter av *Echinococcus*) samt rabies.

En av de viktigaste uppgifterna i det gemensamma uppdraget som Statens jordbruksverk, Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) och Naturvårdsverket ska genomföra, är en riskbedömning av sjukdomssmitta vid en inflyttning av vargar utifrån. SVA som kommer ta fram underlaget för själva riskbedömningen av sjukdomar (se kompletterande material från augusti 2010 för en mer detaljerad beskrivning av bandmask och rabies) och troligen är det Jordbruksverket som sedan avgör vad som är acceptabelt.

Uppdraget är inte redovisat ännu, men troligen är den reella risken låg för att en inflyttad/invandrad individ bär på bandmask eller rabies. Riskbilden beror självklart på var individerna ursprungligen kommer från, men hitintills har ingen invandrad varg visat sig bära på bandmask eller rabies. Redan risken är emellertid en omständighet som måste tas på allvar. Inte minst med tanke på att minsta tvekan om smitta hos inflyttade vargar kan ge upphov till svårartade acceptansproblem hos lokalbefolkningen.

Dessutom kommer det med all sannolikhet att krävas karantänsbestämmelser motsvarande reglerna för hund, det vill säga sex månaders karantän under vilken de vilda vargarna inte får ha någon kontakt med människor för att inte vänja sig eller andra djur på grund av smittorisken. Dock måste de tillhandahållas föda på något sätt. Detta innebär avsevärda logistiska problem med inhägnader som isolerar vargarna från exempelvis gnagare och liknande.

Den reella risken att de aktuella bandmaskarna och rabies förs in i Sverige är betydligt högre för de tusentals tamhundar som tas med under semestern till den Europeiska kontinenten eller som

⁴⁷ Avsiktligt dödande och infångande är förbjudet enligt konventionens artikel 6(a) och bilaga II. Council of Europe, Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. De anslutande nationernas reservationer finns tillgängliga på <http://conventions.coe.int>.

illegalt tas in i Sverige från exempelvis Spanien. Men frågan kvarstår och vilken svensk myndighet vill ta på sig ansvaret att godkänna en flytt av vargar som kan sprida bandmask vilket leder till eventuella risker för bär- och svamplockare.

Det alternativ som först fram av bland annat Svenska Jägarförbundets representanter är att istället placera ut 1-3 veckor gamla vargvalpar uppfödda i fångenskap (med föräldrar från en population som inte är närbesläktad med den svenska inavlade populationen) i lyor med existerande vilda vargvalpar. Anledningen är att det anses då möjligt att kontrollera och eliminera eventuella sjukdomar. Det finns dessvärre flera problem med denna metod att sätta ut valpar:

- a) Det kommer att ta flera år att planera denna verksamhet och valparna måste troligen födas upp i djurparker;
- b) Det kommer dröja flera år innan valparna är tillräckligt stora för att ha möjlighet att bilda par och reproducera sig,
- c) Endast 50 procent av valparna överlever första året, och av de överlevande beräknas endast hälften kunna gå in i den framtida reproduktionen. Det vill säga endast 1/4 av de utsatta valparna kommer troligen att gå in i reproduktionen.⁴⁸ För vuxna flyttade vargar är motsvarande reproduktionsframgång 33 procent enligt erfarenheter från Nordamerika.⁴⁹
- d) Endast ett fåtal valpar från samma föräldrapar i fångenskap kan föras in i aveln, eftersom de är släkt med varandra, detta innebär att de föräldrapar som skall föda upp valparna i fångenskap måste bytas ut efter en eller två reproduktioner och detta innebär i sin tur att det måste finnas många olika föräldrapar som skall hysas i hägn – det blir till slut ett mycket komplicerat och logistiskt ytterst svårhanterat arbete.

Vargar som är kandidater för genetisk förstärkning bör heller inte vara släkt med varandra, enligt rekommendationer från populationsgenetiker⁵⁰. Det innebär ytterligare en komplikation för tanken att föda upp valpar i djurparker och plantera ut dem i större antal som enda åtgärd för att stärka vargstammen genetiskt.

De stora problemen som först nu visar sig med risker för spridning av sjukdomar, samt att det fortfarande saknas konkreta planer för hur själva vargflytten eller valpflytten ska gå till visar på att beslutet om vargflytt som svenska regeringen drev igenom 2009 inte var genomtänkt.

Vi anser att turordningen på åtgärderna är helt fel; först genomföra jakt och därefter undersöka förutsättningarna för att flytta in vargar. Istället borde regeringen *först* ha säkerställt hur man kan lösa problemen med den inavlade vargpopulationen, samt vad som krävs för att vargstammen ska uppnå gynnsam bevarandestatus – och först därefter tagit ställning till om jakt var lämpligt.

7.2 Har Sverige uppgifter om lyckade förflyttningar av varg i annat europeiskt land? På basen av vilka vetenskapliga utvärderingar och erfarenheter har förflyttningar ansetts vara möjliga att utföra och rekommenderats som en lösning på problemet med inavel med i den svenska vargpopulationen? Ge detaljerade uppgifter om hur de olika tekniska, ekologiska och sociala konsekvenserna av förflyttningar har undersökts och om man har hittat en lösning på dessa problem.

⁴⁸ Källa: Olof Liberg, vargforskare, SLU föredrag 22 september anordnat av Naturvårdsverket

⁴⁹ Bradley et. al. Conservation Biology, Volume 19, No 5, October 2005, sidan 1503. (Bilaga 9 till klagomålet från mars 2010).

⁵⁰ Laikre, L & Ryman, N. 2010. Delredovisning av uppdrag rörande genetiska aspekter på den svenska vargstammens situation och flytt av vargar (Naturvårdsverket Dnr 235-3698-10).

Regeringen kan inte visa på några uppgifter om förflyttningar inom Europas gränser, utan hänvisar till erfarenheter från 60-talet i USA, utan att ange källa. Man medger att det inte finns några vetenskapliga erfarenheter att förbättra den genetiska situationen hos befintliga vargpopulationer. Regeringens hänvisning till positiva erfarenheter om åtgärder för populationer av floridapanter (*Puma concolor*) i USA har begränsad betydelse då det rör sig om en solitär, icke flocklevande art. Det kan emellertid noteras att nästan 40 procent av de flyttade individerna dog innan de hann reproducera sig.⁵¹

De anmälade organisationerna har redogjort för de amerikanska erfarenheterna i klagomålet från mars 2010, och bifogade en forskarrapport (Bilaga 9 till klagomålet) som redogjorde för de avsevärda svårigheterna med förhöjd dödlighet och låg reproduktionsgrad hos flyttade vargar.

SLU:s rapport från Institutionen Stad och Land visar entydigt från internationell erfarenhet att det tar lång tid att förankra inplantering eller inflyttning av rovdjur (varg).⁵² På en direkt fråga till en av författarna Hans Hansen om hur lång tid han skulle rekommendera sade han minst två år. Beroende på utfallet av en sådan förankringsprocess i Sverige skulle de första vargarna kunna placeras ut tidigast 2013 om processen avlöper väl. Dessa valpar kan tidigast gå in i reproduktionen efter 2-3 år

Om valpar kommer vara den enda möjligheten att föra in genetiskt värdefulla vargar utifrån, innebär det givet maxtaket om 20 vargar att det är endast fem individer som går in i aveln. Därvid kommer inavelskoefficienten att sjunka endast något, för att därefter återigen höjas om inga nya individer kommer in.⁵³ Oavsett inplantering kommer den genomförda licensjakten på varg under 2010 att ha bidragit till att försämra den genetiska situationen för vargstammen.

Detta visar på hur viktigt det är att det etableras reproducerande vargpar i renbetesområdet för att långsiktigt få ett genetiskt utbyte med den finsk-ryska populationen.

7.3 Hur kommer man att uppnå allmänhetens acceptans för vargförflyttningar, särskilt i den lokala befolkningen i norr och bland jägarna i mellersta och södra Sverige? Hur ska illegal jakt undvikas?

Inga kommentarer.

7.4 Enligt riksdagens beslut borde förflyttningar påbörjas redan under 2010. Har förflyttningar redan ägt rum? Om inte, när kommer de att påbörjas? Finns det något slag av struktur (personal, fordon, utrustning etc.) för förflyttning av naturligt invandrade vargar eller har en sådan skapats, särskilt i renskötselområdet som de invandrande vargarna österifrån måste passera?

Inga kommentarer

⁵¹ Annual Report on the Research and Management of Florida Panthers: 2009-2010, Florida Fish and Wildlife Conservation Commission 3 September 2010 (sidan 4).

⁵² Hansen, H, 2010. Utredning av underlag för utveckling av socioekonomiska kriterier och rekommendationer rörande utsläpp av varg, Sveriges Lantbruksuniversitet.

⁵³ *Ibid.*

8. Förvaltningsplan och forskning

8.1 Finns det i Sverige en förvaltningsplan för vargpopulationen? Om inte, håller en sådan plan på att förberedas? Pågår diskussioner med Norge och/eller Finland för att utarbeta en gemensam gränsöverskridande förvaltningsplan eller för att vidta gemensamma åtgärder?

Sverige har ingen nationell förvaltningsplan för varg och inte heller för de övriga stora rovdjuren. För hotade arter har Naturvårdsverket utarbetat åtgärdsprogram. Åtgärdsprogram för arterna varg, björn, järv och lodjur fastställdes av Naturvårdsverket den 28 juni 2000 och bilades då Naturvårdsverkets yttrande över den första rovdjursutredningen (SOU 1999:146). Åtgärdsprogrammet för varg reviderades den 13 november 2003, som en direkt följd av ett av flera regeringsuppdrag, som verket fick efter det att riksdagen antagit propositionen Sammanhållen rovdjurspolitik (prop. 2000/01:57) 2001. Under 2006 gav Naturvårdsverket länsstyrelsen i Värmlands län i uppdrag att ånyo revidera åtgärdsprogrammet för varg. Det arbetet avbröts dock, eftersom en andra rovdjursutredning då hade inlett sitt arbete.

Naturvårdsverket skriver den 11 juni 2010 på sin hemsida att åtgärdsprogrammen för varg och björn ska ersättas med förvaltningsplaner.⁵⁴

Något sådant arbete har dock, vad de anmälade organisationerna erfarit, inte påbörjats.

Däremot ska landets 21 länsstyrelser upprätta en rovdjursförvaltningsplan med stöd av 7 § förordning (2009:1263) om förvaltning av björn, varg, järv, lo och kungsörn. I 9 § samma förordning sägs att ”planen ska gälla i högst fem år och beskriva målsättningar och rutiner för länsstyrelsens förvaltningsarbete”. Någon ytterligare vägledning för länsstyrelserna vad den länsvisa förvaltningsplanerna ska innehålla har inte givits.

I förordning (2009:1474) om viltförvaltningsdelegationer sägs i 4 § att viltförvaltningsdelegationen ska pröva frågor om godkännande av bland annat den rovdjursförvaltningsplan för länet som ska upprättas enligt 7 § första stycket förordningen om förvaltning av björn, varg, järv, lo och kungsörn.

8.2 Kan Sverige ge uppgifter om det forsknings- och utredningsarbete som för närvarande pågår och planeras gällande den svenska vargpopulationen? Vilka är målen och tidsplanen för resultaten av detta arbete?

Inga kommentarer.

Stockholm den 19 oktober 2010

Oscar Alarik

⁵⁴ www.naturvardsverket.se/sv/Arbete-med-naturvard/De-stora-rovdjuren/Atgardsprogram-for-stora-rovdjur/

Bilagor

1. Förvaltningsrättens avgörande i maj 2010 (mål nr 20556-10)
2. Om gynnsam bevarandestatus, de anmälade organisationerna 2010
3. Forslund, P. Delredovisning av uppdrag rörande rovdjursförvaltningen (dnr 235-3697-10); frågorna 1-4 till Leverantör 2
4. Laikre, L & Ryman, N. 2010. Delredovisning av uppdrag rörande genetiska aspekter på den svenska vargstammens situation och flytt av vargar (Naturvårdsverket Dnr 235-3698-10).
5. Laikre, L. & Ryman, N. 2009. Review av genetiskt kunskapsläge och bevarandegenetisk status hos dagens svenska vargpopulation. (Underbilaga 1:4 till Naturvårdsverket, Förslag till åtgärder som kan stärka vargstammens genetiska status. Redovisning av regeringsuppdrag (Dnr 429-8585-08 Nv), 2009. Sid. 60-76 i bilaga 1. Tidigare ingiven av regeringens i svar, bilaga 1.
6. Liberg, O. Uppdrag till Grimsö, SLU, för utarbetande av underlag till regeringsuppdrag rörande rovdjursförvaltningen (dnr 235-3696-10). Delrapport rörande fråga 11. 2010
7. Naturvårdsverket, Remiss om genetisk förstärkning av vargstammen i Sverige, 2010-10-13
8. Referenser till mediauttalanden från svenska politiker om en licensjakt under 2011.
9. Brainerd et al. 2008. Effects of Breeder Loss on Wolves, *The Journal Of Wildlife Management* 72(1): 89–98; 2008
10. Lindsjö, Johan 2009. Brev till Miljöminister Andreas Carlgren, generaldirektör Maria Ågren, enhetscheferna Susanna Löfgren och Bo Lundin. Sammanfattning 091230 av viktiga resultat av Brainerd et al (2008).
11. Länsstyrelsen Gävleborg, 2010. Redovisning av spårningsarbete efter varg i reviret Amungen 2010, 218-5219-10.
12. Referenser till media om acceptans
13. Trouwborst, A *Managing the Carnivore Comeback: International and EU Species Protection Law and the Return of Lynx, Wolf and Bear to Western Europe*, *Journal of Environmental Law*. Advance Access published August 24, 2010

Referenser

- Allendorf, FW & Ryman, N. 2002. The role of genetics in population viability analysis. In: Beissinger, S.R. and D.R. McCullough (eds). *Population Viability Analysis*, pp. 50-85. University of Chicago Press, Chicago.
- Andrén, H., Ebenhard, T., Ellegren, H., Ryman, N., & Sæther, B.-E. 1999. Vad är en livskraftig population? Rapport från arbetsgruppen för rovdjursutredningen. I Ekström, S., Sammanhållen rovdjurspolitik: bilagor, sid. 65-97. Statens Offentliga Utredningar 1999:146.
- ArtDatabanken. 2008a). Yttrande över betänkandet *Rovdjuren och deras förvaltning* (SOU 2007:89). www.sweden.gov.se/content/1/c6/10/51/23/b7f9a3ef.pdf
- ArtDatabanken 2008b). Bilaga till ArtDatabankens yttrande över SOU 2007:89, reviderad 2008-09-10, ArtD:s dnr: Dha 2/08 2.2. http://www.artdata.slu.se/filer/gybs/rovdjursutredn_bilaga_om_gybs.pdf
- Art databanken 2009. Hur rovdjurens bevarandestatus ska bedömas. Klargörande om Sveriges rapportering till EU om arter i art- och habitatdirektivet samt ArtDatabankens bedömning av bevarandestatus hos de fyra stora rovdjuren, <http://www.artdata.slu.se/gybs.asp>

- Belovsky, G.E. 1987. Extinction models and mammalian persistence. Sid 35-57 i Soulé, M.E. (ed) *Viable populations for conservation*. Cambridge University Press.
- Brainerd et al. 2008. Effects of Breeder Loss on Wolves, *The Journal Of Wildlife Management* 72(1):89–98; 2008
- Centrum för Biologisk Mångfald. 2008. Remissvar CBM Dnr: 26/08. Betänkande SOU 2007:89 Rovdjuren och deras förvaltning, Dnr M2007/5207/Na.
- Drake, J. M. & Lodge, D. M. 2004. Effects of environmental variation on extinction and establishment. *Ecology Letters* 7: 26–30.
- EU-kommissionen. 2006. Assessment, monitoring and reporting under article 17 of the habitats directive: explanatory notes & guidelines. Final draft – October 2006.
- Environment Directorate-General of the European Commission. Guidance document on the strict protection of animal species of community interest provided by the "Habitats" Directive 92/43/EEC, slutlig version, februari 2007.
- Florida Fish and Wildlife Conservation Commission, Annual Report on the Research and Management of Florida Panthers: 2009-2010, 3 September 2010.
- Forslund Pär, 2010, Institutionen för ekologi, Sveriges lantbruksuniversitet. Delredovisning av uppdrag rörande rovdjursförvaltningen (dnr 235-3697-10); frågorna 1-4 till Leverantör 2.
- Haber Gordon C. 1996. Biological, Conservation, and Ethical Implications of Exploiting and Controlling Wolves *Conservation Biology* Vol. 10, No. 4 (Aug., 1996), pp. 1068-1081.
- Hansen, H, 2010. Utredning av underlag för utveckling av socioekonomiska kriterier och rekommendationer rörande utsläpp av varg, Sveriges Lantbruksuniversitet.
- IUCN. 2003. Guidelines for Application of IUCN Red List Criteria at Regional Levels: Version 3.0. IUCN Species Survival Commission.
- IUCN. 2006. Guidelines for using the IUCN red list categories and criteria. Version 6.2 (December 2006).
- Johnson, C. & Boyce, M. 2001. A quantitative approach for regional environmental assessment: application of a habitat-based population viability analysis to wildlife of the Canadian Central Arctic. Canadian Environmental Assessment Agency, Research and Development Monograph Series. <http://www.ceaa.gc.ca/default.asp?lang=En&n=07F08B4C-1&offset=1&toc=show>
- Liberg Olof, Sand Håkan, Wabakken Petter och Pedersen H.C. 2008. Dödlighet och illegal jakt i den skandinaviska vargstammen, Skandulv 2008. (Referens tillhandahållen av Sverige).
- Liberg mfl 2009a. Liberg, O., Sand, H., Forslund, P., Laikre, L., Ryman, N., Åkesson, M. & Bensch, S. 2009. Förslag på åtgärder för att stärka den genetiska situationen för den svenska vargstammen. Bilaga 1 i Naturvårdsverket. 2009. Förslag till åtgärder som kan stärka vargstammens genetiska status. Redovisning av regeringsuppdrag (Dnr 429-8585-08 Nv).
- Liberg mfl 2009b. Reglerande beskattning av den svenska vargstammen samt flyttning av varg inom landet för att förstärka vargstammens genetiska situation, Skandulv, SLU 19 december 2009.
- Liberg, O. Uppdrag till Grimsö, SLU, för utarbetande av underlag till regeringsuppdrag rörande rovdjursförvaltningen (dnr 235-3696-10). Delrapport rörande fråga 11.
- Laikre, L., Nilsson, T., Primmer, C., Ryman, N. & Allendorf, F.W. 2009. Importance of genetics in the interpretation of Favourable Conservation Status. *Conservation Biology* 23:1378-1381.
- Laikre, L. & Ryman, N. 2009. Review av genetiskt kunskapsläge och bevarandegenetisk status hos dagens svenska vargpopulation. Bilaga 1:4 i Naturvårdsverket. 2009. Förslag till åtgärder

som kan stärka vargstammens genetiska status. Redovisning av regeringsuppdrag (Dnr 429-8585-08 Nv). Sid. 60-76 i bilaga 1.

Laikre, L & Ryman, N. 2010. Delredovisning av uppdrag rörande genetiska aspekter på den svenska vargstammens situation och flytt av vargar (Naturvårdsverket Dnr 235-3698-10).

Lindsjö, Johan 2009. Brev till Miljöminister Andreas Carlgren, generaldirektör Maria Ågren, enhetscheferna Susanna Löfgren och Bo Lundin. Sammanfattning 091230 av viktiga resultat av Brainerd et al (2008).

Länsstyrelsen Gävleborg, 2010. Redovisning av spårningsarbete efter varg i reviret Amungen 2010, 218-5219-10.

Naturskyddsföreningen. 2008. Rovdjuren och deras förvaltning (SOU 2007:89) - Svenska Naturskyddsföreningens remissyttrande.

Naturvårdsverket 2009. Redovisning av regeringsuppdraget: att utvärdera konsekvenserna av förordningen (SFS 2007:127) med särskilda bestämmelser om skyddsåtgärder vid rovdjursangrepp, 2009-01-29, Dnr 429-3108-07 Nv.

Nilsson, T. 2003. Integrating effects of hunting policy, catastrophic events, and inbreeding depression, in PVA simulation: the Scandinavian wolf population as an example. *Biological Conservation* 115:227–239.

Pettersson, Å. 2007. Rovdjuren och deras förvaltning. Statens Offentliga Utredningar 2007:89.

Regeringens proposition 2000/01:57, Sammanhållen rovdjurspolitik.

Regeringsbeslut 2010-06-17, Utvärdering av mål för rovdjursstammarnas utveckling, Dir nr 2010:65.

Regeringens proposition En ny rovdjursförvaltning, 2008/09:210 den 28 maj 2009.

Saether, B.E. & Engen, S. 2002. Including uncertainties in population viability analysis using population prediction intervals. Sid. 191-212 i Beissinger, S.R. & McCullough, D.R. (eds) *Population viability analysis*. University of Chicago Press.

Svenska Rovdjursföreningen. 2008. Yttrande över Miljödepartementets betänkande Rovdjuren och deras förvaltning (SOU 2007:89).

Svenska Rovdjursföreningen 2009. Besvärsskrivelse [till Lagrådet] avseende regeringens proposition 2008/09:210, 090925.

Åkesson Mikael, Bensch Staffan, 2010. Undersökning rörande flytt och jakt på varg; delredovisning från Leverantör 4 på uppdrag av Naturvårdsverket (dnr 235-3697-10).

Tidningsartiklar och mediainslag

Dagens Nyheter 2010-06-29, Jakt rubbar vargars sociala liv,
www.dn.se/nyheter/sverige/jakt-rubbar-vargars-sociala-liv-1.1130332

SVT 2010-09-13, Varg eller inte varg - det är frågan
http://svt.se/2.108068/1.2144319/varg_eller_inte_varg_-_det_ar_fragan

Nya Wermlandstidningen 2010-09-27, "Slumpvisa vargjakten gav oskygga vargar".
<http://nwt.se/mera/helg/article774195.ece>

Dagens Nyheter 2010-08-28: "Illegal jakt på vargar ökar"
www.dn.se/nyheter/sverige/illegal-jakt-pa-vargar-okar-1.1160950